

Karlofça Antlaşması'nda Venedik, Lehistan Ve Rusya'ya Verilen Ahidnamelerin Genel Özellikleri ve Diplomatik Açından Değerlendirilmesi

General Characteristics And Diplomatic Evaluation of Ahidnames Given to Venice, Lehistan (Poland) and Russia in Treaty of Karlowitz

Uğur KURTARAN*

Makale Bilgisi	Article Info
Başvuru: 4 Nisan 2016	Recieved: April 4, 2016
Kabul: 24 Ağustos 2016	Accepted: August 24, 2016

Özet

Osmanlı diplomasisinin en önemli kaynaklarından birisi olan ahitnameler, Osmanlı padişahları tarafından yabancı ülkelere tanınan bir takım imtiyazları içeren belgelerdir. Bu ahitnamelerde Osmanlı Devleti'nin diğer ülkeler ile yaptığı antlaşmalar, genel özellikleri ve antlaşma maddeleri ile yine diğer ülkelere tanınan ticari imtiyazlar ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Bu açıdan bu birinci elden kaynak niteliğindeki bilgilerin tespiti için bu tür belgelerin incelenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Nitekim ahitname metinlerinde bir takım rükünler mevcut olup, bu rükünlerdeki kullanılan ifadeler ile diplomatik dil ve üslup ahitnameden ahitnameye değişebilmektedir. Bu sebeple Osmanlı ahitnameleri sadece antlaşma metinlerini içeren belgeler olarak değil, aynı zamanda Osmanlı diplomasisinde yaşanan değişimlerin tespiti noktasında da bize yardımcı olmaktadır. Çalışmamamız bu amaçları ortaya çıkarmak ve ahitnamelerin diplomatik özelliklerini ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır. Bunun için Osmanlı tarihinin en önemli antlaşmalarından birisi olan 1699 tarihli Karlofça Antlaşması seçilmiştir. Buna göre çalışmada Karlofça'da Venedik, Lehistan ve Rusya ile yapılan ahitname metinleri

---

*Yrd. Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, ugurkurtaran@gmail.com.

incelenmiştir. Temel amacımız üç farklı devlet üzerinden aynı antlaşmanın maddelerini incelemek ve ahitnamelerdeki diplomatik rükünleri karşılaştırmak suretiyle antlaşmanın Osmanlı diplomasisi üzerinde oluşturduğu değişimleri yansıtmaktır. Bunun için öncelikle antlaşma metinleri transkripte edilmiş, ardından ahitnameler diplomatik açıdan değerlendirilerek, karşılaştırma yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Osmanlı, Diplomasi, Ahitname, Karlofça, Antlaşma.*

Abstract

The Ahidnames that are the most important resources of Ottoman diplomacy, are the documents which contains some grants given to foreign countries by Ottoman Sultans. In these ahidnames, there are the agreements signed by Ottoman Empire and other countries, general features and articles of agreements and also informations about commercial grants given to other countries. For this reason, to determine the source of information in firsthand, these documents must be examined and evaluated. Thus there are some elements in these ahidnames and the phrases, diplomatic language and wording used in these elements can be changed from one ahidname to another. Therefore, Ottoman ahidnames are not only the documents that contain agreement articles but also they help us about the determination of changes in Ottoman diplomacy. Our works are prepared for the purpose of ascertainment of these aims and presentation of diplomatic features of ahidnames. For this, 1699 Treaty of Karlowitz which is one of the most important agreement of Ottoman history, is choosen. According to this, the ahidnames done in Karlowitz with Venice, Lehistan (Poland) and Russia, have been examined. Our main aim is to examine the articles of same agreement trough three different countries and to reflect the changes on Ottoman diplomacy by comparing the diplomatic elements in ahidnames. Therefore, firstly treaty text has been transcribed, later ahidnames are evaluated in terms of diplomatic, and comparison was made.

Keywords: *Ottoman, Diplomacy, Ahidnames, Karlowitz, Treaty, Agreement.*

Giriş

Osmanlı Devleti uzun yıllar süren siyasî tarihi boyunca pek çok devlet ile karşılaşmış ve onlarla değişik antlaşmalar imzalamıştır. Osmanlı diplomasisi açısından oldukça önemli bilgiler ihtiva eden bu antlaşma metinleri, Osmanlı Devleti'nin siyasî ve diplomatik ilişkilerinin anlaşılması ve doğru yorumlanabilmesi açısından oldukça önemlidir. Yine devletlerarasında yapılan bu antlaşmalar yoluyla günümüz politikalarını daha net bir şekilde değerlendirmek mümkün olabilmektedir. Peki, tarihi önemi bir hayli fazla olan bu antlaşma metinleri nasıl okunmalı ve nasıl değerlendirilmelidir? Diplomatik içerikli olan bu belgelerin, yine diplomatik bir üslubu ve anlamı var mıdır? Eğer varsa bunlar nasıl tespit edilmelidir ve bu tespitler ne gibi sonuçlar ortaya çıkartır? Çalışmamız bu ve benzeri sorulara somut örnekler üzerinden cevap vermek amacıyla hazırlanmıştır. Bu noktada çalışmanın

temel argümanlarından birisi günümüze kadar gelen antlaşma metinlerinde sadece antlaşma maddelerine odaklanarak, tarihi realitenin anlaşılmasının mümkün olmadığını. Yine çalışmanın ikinci dayanak noktası; antlaşmaların diplomatik bir takım unsurlar barındırması ve bu unsurlara dikkat edilmeden yapılan yorumların hatalar getireceği gerçeğidir. Çalışmanın ortaya çıkarmayı amaçladığı son nokta ise, her antlaşmanın kendine has bir diplomatik özelliğinin olduğu ve bu sebeple diplomatik yorumlarının farklı olabileceği hususudur. Bu durum Osmanlı diplomasisinin statik değil, zamana, içerisinde bulunulan durumlara ve muhatap devletlere göre değişmesinden kaynaklanmaktadır. Tüm bu iddiaları somut bir kanıt çerçevesinde ve belgelere dayalı olarak ele almak amacıyla Osmanlı tarihinin en dikkat çekici antlaşmalarından birisi olan 1699 Karlofça Antlaşması seçildi. Nitekim Karlofça Antlaşması'nda ilk kez uluslararası bir ittifak ile imza edilen bir antlaşma söz konusudur. Ve malum olduğu üzere bu antlaşma da Osmanlı Devleti'nin büyük kayıpları vardır. Yaşanan bu kayıplar maddî kayıpların yanı sıra manevî ve prestij kayıplarından ibarettir. İşte tam da bu noktada değişen fiilî aktörler ve zihniyet çerçevesinde içte ve dışta yaşanan yapısal değişimler üzerinden antlaşma metinlerini incelemek önemli hale gelmektedir. Ancak mevcut literatürde Karlofça Antlaşması ile ilgili önemli çalışmalar olmakla birlikte¹, antlaşmanın diplomatik açıdan

---

¹ Karlofça antlaşması ile ilgili başlıca çalışmalar için bkz: Rıfa'at Ali Abou El Haj, *The Reisülküttab And Ottoman Diplomacy At Karlowitz*, Princeton University 1963; Aynı Müellif, "Ottoman Diplomacy at Karlowitz", *Journal of The American Oriental Society*, LXXXVII, 1967, s. 498-512; "Karlofça'da Osmanlı Diplomasisi II", *Tarih ve Toplum*, (Çev: Yasemin Saner Gönen), Sayı: 192, Aralık 1999, s. 359-365; "The Former Closure of Ottoman Frontier in Europe:1699-1703", *Journal of The American Oriental Society*,89:3 (Jul-Sep. 1983), s. 467-475; William Bruce Munson, *The Peace of Karlowitz*, Universty of Illinois, 1940; Gabor Agoston-Bruce Masters, "Karlowitz Treaty of (1699)", *Encyclopedia of the Ottoman Empire*, United States of America 2009, s. 309; C. J. Heywood, "Karlofca" *El2 (İng)*, IV, s. 657-658; F. Monika Molnor, "Venedik Kaynaklarında Karlofça Antlaşması: Diplomasi ve Töreh", (Çev. Gökçen Sert), *Türkler*, 9, Ankara 2002, s. 783- 791; Aynı Müellif, "Karlofça Antlaşması'ndan Sonra Osmanlı Habsburg Sınırı (1699-1701)", *Osmanlı*, C. I, (Ed: Güler Eren), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 472-479; İsmet Parmaksızoğlu, "Karlofça (Carlowicz, Kalowitz)", *İA*, C. VI, MEB. Yayınları, İstanbul 1991, s. 346-351; Abdülkadir Özcan, "Karlofça", *DİA*, C. 24, DVY. İstanbul 2001, s. 504-507; Michajlo R. Popovic, *Der Friede von Karlowitz (1699)*, Erscheinungsjahr 2015; Kenneth M. Setton, "Louis XIV, The Turks and the War of the League of Augsburg, The Treaties of Ryswick and Karlowitz and the Uneasy Peace Between and the Porte", *Venice, Austria, and the Turks in the Seventeenth Century*, C. 192, The American Philosophical Society, Philadelphia 1991, s. 389-426; Martin Sicker, "Balance of Power in Southeastern Europe", *The Islamic World in Decline: From the Treaty of Karlowitz to the Treaty of Karlowitz to the Disintegration of the Ottoman Empire*, Praeger Publishers, United States of America 2001, s.21-32; Will Smiley, "The Rules of War On The Ottoman Frontiers: An Overview of Military Captivity, 1699-1829", *Empires and*

değerlendirilmesi ile ilgili bir eksiklik söz konusudur. Araştırmamız bu eksikliğe binaen kaleme alınmış olup, çalışmada Karlofça Antlaşması'nda Venedik, Lehistan ve Rusya devletlerine verilen ahitnamelerin diplomatik özelliklerini tespit etmek suretiyle, yaşanan değişim ve farklılıklar ortaya konulacaktır. Çalışmanın esasını oluşturan antlaşma maddeleri Yıldız Esas Evrak (Y. EE.) 31 nolu bölümden alınmıştır. Yine antlaşma metninin transkripte edilmiş halleri dönemin önemli kaynaklarından Nusretname² ve Zübde-i Vekayiat³ Raşid Tarihi⁴ adlı eserlerde yer almakla birlikte, yapılan karşılaştırmada Nusretname'de birtakım eksik okumalar tespit edilmiştir. Bu çerçevede yapısal açıdan üç bölüm halinde hazırladığımız çalışmanın birinci bölümünde konuya giriş olması açısından Osmanlı Devleti'nin diplomasi anlayışı/algısı ve ahitnamelerin genel özelliklerinden bahsedilmiştir. İkinci bölümde Karlofça Antlaşması'na giden siyasî ve askerî süreç ile antlaşmanın imzalanma süreci ele alınmıştır. Son bölümde ise, belirtilen ahitname maddelerinin transkripte edilerek diplomatik özelliklerinin tespit ve değerlendirmelerine yer verilmiştir.

1. Osmanlı Diplomasisi ve Ahitname-i Hümayunların Genel Özellikleri

1.1. Diplomasi Kavramı ve Osmanlı Diplomasisi

Diplomasi kelimesi eski Yunancada kullanılan ve “üzerinde imza bulunan ikiye katlanmış kâğıt belge” anlamındaki “diploma” sözcüğünden gelmektedir⁵. Kavram ile ilgili yapılan pek çok farklı tanım olmakla birlikte⁶ genel olarak diplomasi; “Bir devletin diğer devletler ile olan ilişkilerinde barışı esas alan ve askeri ve siyasi pozisyonuna göre süreç içerisinde değişen ilişkiler bütünü olup, farklı zamanlarda farklı çıkarları yansıtan dış

Peninsulas: Southeastern Europe Between Karlowitz and the Peace of Andrianople (1699-1829), (Ed: Palamen Mitev vd.), Transanction Publishers, Berlin 2010, s. 63-73.

² Bkz: Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Nusretname*, C. I, (Sad: İsmet Parmaksızoğlu), MEB, Yayınları, İstanbul 1962, s. 354-377

³ Bkz: Defterdar Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiat*, (Haz: Abdülkadir Özcan), TTK Yayınları, Ankara 1995, s. 653-672.

⁴ Bkz: Raşid Mehmed Efendi-Çelebizâde İsmail Asım Efendi, *Târîh-i Râşid ve Zeyli*, (Haz: Abdülkadir Özcan-Yunus Uğur-Baki Çakır-Ahmet Zeki, İzgüer), C. I, Klâsik Yayınları, İstanbul 2013, s. 569-578.

⁵ M. S. Kütükoğlu, “Diplomatika”, *DİA*. DVY. C. IX, İstanbul 1994, s.360-365; Hüner Tuncer, *Eski ve Yeni Diplomasi*, Kaynak Yayınları, Ankara 2002, s. 13; Ali İbrahim Savaş, *Osmanlı Diplomasisi*, 3 F Yayınları, İstanbul 2007, s. 9.

⁶ Diplomasi ile ilgili yerli ve yabancı yazarların yaptıkları birbirinden farklı tanımlar için bkz: Uğur Kurtaran, “Osmanlı Diplomasi Tarihinin Yazımında Kullanılan Başlıca Kaynaklar İle Bu Kaynakların İncelenmesindeki Metodolojik ve Diplomatik Yöntemler Üzerine Bir Değerlendirme”, *OTAM*, 38/Güz 2015, s. 109-139.

politikaların etkileşim süreci” şeklinde tanımlanabilir⁷. Bu tanımdan hareketle diplomasi ile dış politika kavramlarının aynı gibi görünmesine karşılık farklı anlamlar ifade ettiğini vurgulamakta fayda görüyoruz. Nitekim bu iki kavram geniş anlamda aynı şekilde düşünebilmekle birlikte, dar anlamda dış politika bir devletin uluslararası sistemden beklentilerini ve bu yöndeki amaçlarını belirtirken; diplomasi bu amaçlara ulaşabilmek için kullanılan araçları ve uygulanan yöntemleri ifade etmektedir⁸. Tarihi temelleri çok eskiye dayanan diplomasi kavramı, tarih öncesi dönemlerden beri var olup, kavimler arasındaki savaş durumlarına son vermek ve sorunlara çözüm getirmek amacıyla kullanılmıştır⁹.

Diplomasi kavramı ile ilgili bilinmesi gereken önemli hususlardan birisi her devletin kendine özgü bir diplomasi anlayışının olduğudur. Ancak bu anlayış statik olmayıp, zaman içerisinde bir takım değişimler gösterebilmektedir. Bu değişiklikler devletin siyasî ve askerî gücüne bağlı olarak değişmekle birlikte, yine yönetici elit ve dış politikadaki değişimlerde bu süreci etkilemektedir. Bu noktada dünya medeniyeti üzerinde önemli bir iz bırakmış olan Osmanlı Devleti'nde de zaman içerisinde değişen bir diplomasi anlayışının olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren dış politikasına oldukça önem vererek, büyüme ve genişlemesini yürüttüğü başarılı dış politika ve diplomasi kuralları ile sağlamıştır. Bu noktada Osmanlılar, kuruluş yıllarında tüm kurumlarında olduğu gibi dış politikasında da kendinden önceki Bizans ve Moğol geleneğinden etkilenmekle birlikte zaman içerisinde kendilerine özgü bir diplomasi anlayışı benimseyerek, bu anlayışı geliştirmişlerdir¹⁰.

Buna göre denilebilir ki, Osmanlı diplomasisinin gelişim süreci, devletin gelişim süreci ile paralellikler göstermektedir. Bu sebeple Osmanlı diplomasisi incelemelerinde devletin kuruluşundan itibaren izlediği dış politika ve iç politikadaki gelişmelerin ana hatları ile bilinmesi gerekmektedir¹¹. Buna göre ortaya çıkan sonuç şudur; Osmanlı Devleti'nin yabancı devletlere karşı askerî ve siyasî açıdan daha güçlü olduğu ve buna

⁷ Uğur Kurtaran, “Osmanlı Diplomasi Tarihinin Yazımında Kullanılan Başlıca Kaynaklar İle Bu Kaynakların İncelenmesindeki Metodolojik ve Diplomatik Yöntemler Üzerine Bir Değerlendirme”, *OTAM*, 38/Güz 2015, s. 109.

⁸ Oral Sander, *Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü Osmanlı Diplomasi Tarihi Üzerine Bir Deneme*, İmge Yayınları, Ankara 2008, s. 13; Uğur Kurtaran, “Sultan I. Mahmud'un Rusya'ya Verdiği 1739 Tarihli Ahitnamenin Diplomatik Açısından Tahlili”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXIX/1, 2014, s. 214.

⁹ Silvia Negut-Andrea Gagea, “Diplomacy in the Games of Power, Diplomacy of Power of Diplomacy I. Diplomacy of Power”, *Revista Romane de Geografia Politica*, Year XII, No: 1, s. 151.

¹⁰ Kurtaran, “Sultan I. Mahmud'un Rusya'ya Verdiği”, s. 215.

¹¹ Uğur Kurtaran, *Osmanlı Avusturya Diplomatik İlişkileri (1526-1791)*, Ukde Yayınları, Kahramanmaraş 2009, s. 15.

bağlı olarak müzakere gücünün daha iyi olduğu dönemlerde, daha güçlü bir diplomasi anlayışı vardır¹². Doğal olarak siyasi ve askerî gücünü kaybettiği dönemlerde ise diplomasi anlayışında bir takım çözümler yaşanmıştır. Bu çerçevede Osmanlı diplomasi anlayışı ile ilgili şu şekilde bir dönemleme yapmak mümkündür: Ad hoc (tek taraflı) dönem, karşılıklı diplomasi dönemi ve sürekli diplomasi dönemi.

Tarihteki ilk diplomasi yöntemi olan ad hoc diplomasi, geçici ve tek taraflı diplomasi anlayışı demek olup, Latince “amaca özel, niyete mahsus” anlamlarına gelmektedir¹³. Peki, Osmanlı Devleti bu diplomasi anlayışını tam olarak ne zaman kullanmaya başladı? Bilindiği üzere Osmanlı Devleti kurulduğunda küçük bir beylik olup, buna uygun olarak mütevazı bir dış politika ve diplomasi anlayışına sahiptir. Bu çerçevede kuruluş yıllarında uygulanan temel diplomasi anlayışı Batı (Bizans)’ya karşı kutsal cihat ve savaş, doğuya ve beyliklere karşı ise dostça ve barışçıl yollarla ittifaklar kurma şeklinde gelişti. Bu çerçevede siyasal evlilikler yoluyla güçlenen Osmanlı Devleti, Balkanların fethi ve sonrasında İstanbul’un fethiyle birlikte kendine özgü diplomasi anlayışı geliştirmeye başladı. Osmanlı Devleti’nde ad hoc diplomasi anlayışının yerleşmesiyle birlikte, “hiçbir devleti kendi ile eşit görmeme”, dolayısıyla muhatap almama ilkesi doğrultusunda tek taraflı bir diplomasi anlayışı ortaya çıktı¹⁴. Burada sorulması gereken soru Osmanlı Devleti’nin ad hoc dönemde (1301-1718) nasıl diplomasi anlayışı ile hareket ettiği. Yani tek taraflı olmak ne demektir? Bunları birkaç madde halinde sıralamanın faydalı olacağını düşünüyoruz:

1. Osmanlı Devleti bu süre içerisinde yabancı devletlerden elçi kabul etti ve fakat kendisi geçici ve belirli bir amaç (cülus tebliğ/cülus tebriği) haricinde elçi göndermedi¹⁵.
2. Bu süre içerisinde batılı devletler ile yapılan antlaşmalarda tek taraflılık hâkim olup, antlaşmalar Osmanlı’nın hazırladığı metinlerin karşı tarafın kabulü ile gerçekleşirdi.

¹² Kurtaran, “Osmanlı Diplomasi Tarihinin”, s. 114.

¹³ Ahmet Yavuzhan Erdem, “Osmanlı Diplomasisinin Modernleşmesinde Tanzimat Dönemi”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara 2010, s. 1; Ayrıca ad hoc diplomasi için diğer tanımları ve genel özellikleri ile ilgili ayrıntılar için bkz: Kurtaran, “Osmanlı Diplomasi Tarihinin”, s. 116, dipnot 70.

¹⁴ Ali İbrahim Savaş, “Genel Hatlarıyla Osmanlı Diplomasisi”, *Osmanlı*, C. I, (Ed: Güler Eren), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 645; Bülent Arı, “Earl Ottoman Diplomacy: Ad Hoc Period”, *Ottoman Diplomacy: Conventional or Unconventional?* (Ed: A. Nuri Yurdusev), Basingtoke: Palgrave 2004, s. 37.

¹⁵ Osmanlı Devleti’nin bu tutumunun temel nedeni yabancı bir ülkeye elçi göndermenin o ülkenin meşruiyetini kabul etmek olarak algılanmasıdır, Kurtaran, “Sultan I. Mahmud’un Rusya’ya Verdiği”, s. 215.

3. Bu süre içerisinde yapılan antlaşmalarda yabancı hükümdar ve diğer görevliler için kullanılan ifadeler oldukça sade ve hatta bazen küçük düşürücü tarzda olup, diplomatik üstünlüğün diplomatik üsluba yansıdığı görülmektedir.

4. Bu süre içerisinde Osmanlı Devleti belirli bir amaç ve kısa süreler dışında yabancı devletlere elçi göndermezken, yabancı elçiler sürekli olarak kabul edilmiş ve gelen elçilere casus/rehine muamelesi uygulanmıştır.

Ancak belirtilen yıllar arasında Osmanlı diplomasi anlayışında bir takım çözümlerin yaşandığı da olmuştur. Bunlardan ilki 1606 yılında Avusturya ile imzalanan Zitvatorok Antlaşması'dır¹⁶. Nitekim toprak kaybı olmayan bu antlaşma ile Avusturya İmparatoru'nun "Kayzer"lik sanının kabul edilmesi¹⁷ ile Osmanlı Devleti'nin Batı karşısında üstünlüğü sona ermiş ve ilişkilerde müsavemet/eşitlik dönemi başlamıştır¹⁸. Yine aynı antlaşma ilk kez tarafsız bir bölgede "Zitve Boğazı" imzalanmış ve ilk kez süre tespitinde bulunulmuştur¹⁹. Yani denilebilir ki Zitvatorok Antlaşması, Osmanlı tarihindeki ilk diplomatik prestij kaybıdır. Bu kaybı XVII. yüzyılın sonlarında imzalanan Karlofça Antlaşması takip etmiştir. Nitekim antlaşmada daha önce toprak kaybı yaşamayan Osmanlı Devleti tarihinde ilk kez büyük çaplı toprak kaybetti. Yine tarafsız bir bölgede (Yugoslavya'nın Sirem bölgesinde Karloviç kasabası) antlaşma imzalandı. Karlofça'da uğranılan prestij kayıpları bunlarla sınırlı kalmadı ve ilk kez Osmanlı tarihinde bir antlaşma için yabancı bir devletin (İngiltere ile Hollanda) tavassutu (arabuluculuk) kabul edilmek zorunda kalındı²⁰. Karlofça'da

---

16 BOA. A. DVNS. DVE. d. Nemçelü Ahidnamesi, nr. 57/1, s. 5-7; Robert A. Kann, *A History of the Habsburg Empire, 1526-1918*, University of California Press, London 1980, s. 42; Alexander Mikaberidze, *Conflict and Conquest in the Islamic World: A Historical Encyclopedia*, C. I, ABC-Clio, United States of America 2011, s. 973; Ayrıca antlaşma ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: *Peace of Zsitvatorok*, (Ed: Lambert M Surhone, Mariam T Tennoe, Susan F Henssonow), Betascript Publishing 2011.

17 Mehmet Öz, "XVII. Yüzyıl: Çözülme ve Buhran Dönemi", *Türkler*, C. IX, (Ed: Güler Eren), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 717; Sander Pap, "Zitvatorok Antlaşması", *DİA*, C. 44, DVY., İstanbul 2013, s. 473; Bu konuda Petr Ftčpanek her ne kadar Avusturya kralının bu unvanı kabul edilse de saray dilinde pek yerleşmediğini, yıllar sonra bile İmparatorun büyükelçilerine "elçi-i çasar" yerine "'elçi-i kral-ı nemçe" veya "kral-ı beç" denildiğini belirtmektedir, bkz: Petr Ftčpanek, "Zitvatorok (1606) ve Vasvar (1664) Antlaşmaları Arasında Orta Avrupa'da Osmanlı Siyaseti", *Türkler*, C. 9, (Ed: Güler Eren), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 731.

18 Will Smiley, "The Rules of War On The Ottoman Frontiers: An Overview of Military Captivity, 1699-1829", *Empires and Peninsulas: Southeastern Europe Between Karlowitz and the Peace of Adrianople (1699-1829)*, (Ed: Palamen Mitev vd.), Transaction Publishers, Berlin 2010, s. 63-64.

19 BOA. A. DVNS. DVE. d. Nemçelü Ahidnamesi, nr. 57/1, s. 5-7.

20 Monika Molnor, "Karlofça Antlaşması'ndan Sonra Osmanlı Habsburg Sınırı (1699-1701)", *Osmanlı*, C. I, (Ed: Güler Eren), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 472-479.

yaşanan önemli bir prestij kaybı da Osmanlı literatüründe daha önceleri “Moskof Prensi” olarak geçen Rus Çarı’nın “Çarlık” unvanının kabul edilmesidir²¹. Tüm bu sonuçlar Karlofça’dan sonra Osmanlı dış politikası ve diplomasisinde önemli değişimleri beraberinde getirmiş ve saldırgan savaş politikalarının yerini savunma ağırlıklı bir dış politika anlayışı almıştır²². Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, Osmanlı Devleti’nde ad hoc diplomasi anlayışı hala devam etmektedir ve Osmanlı Devleti elçilikler konusunda taviz vermemiştir. Bu noktada ilk taviz 1718 Pasarofça Antlaşması ile yaşanmış olup²³, antlaşmayla Osmanlı Devleti ilk kez Batı merkezlerine geçici surette elçi göndermeye başladı²⁴. Yeni süreç Osmanlı Devleti’nde “karşılıklı diplomasi” anlayışını başlatmış olup, bu dönüşümün temel nedeni Osmanlı Devleti’nin Batı’nın üstünlüğünü kabul ile birlikte, Batı’daki gelişmelerden haberdar olmak istemesidir²⁵. Bu konuda Abdülkadir Özcan Pasarofça ile Osmanlı Devleti’nin sadece Orta Avrupa’dan çekilmekle kalmayıp, aynı zamanda Avrupa için artık güçlü bir devlet olmaktan çıkmaya başladığını belirtmektedir²⁶. Bu dönemden itibaren artık Osmanlı diplomasisinde daimî dengeler göz önünde tutulmaya çalışılmış ve tek taraflı politikaların yerini diğer devletlere de elçi göndermek suretiyle onların da dikkate alındığı yeni bir süreç başlamıştır²⁷. 1718 yılında Pasarofça ile başlayan karşılıklı diplomasi sürecinden 1793 yılında III. Selim döneminde ilk kez daimî elçiliklerin açılmasıyla birlikte “sürekli diplomasi” anlayışına geçmiştir²⁸. Bu süreç ile birlikte Avrupa merkezlerinde daimî elçilik faaliyetleri ile temsil edilen Osmanlı Devleti, 1815 Viyana Kongresi²⁹ ve sonrasında yapılan 1818 Aix la Chapella Antlaşması ile uluslararası diplomasi kurallarını benimsemiştir³⁰. Aslında yaşanan tüm bu gelişmeler Osmanlı diplomasi anlayışındaki çözümler olarak da değerlendirilebilir. Nitekim önceki dönemlerde kendine özgü bir

²¹ Savaş, “Genel Hatlarıyla Osmanlı Diplomasisi”, s. 653-654.

²² Kurtaran, “Sultan I. Mahmud’un Rusya’ya Verdiği”, s. 216.

²³ Charles Ingro, “The Habsburg-Ottoman Wars And The Modern World”, *The Peace of Passarowitz 1718*, (Ed: Charles Ingro-Nikola Samardzic-Jovan Pesalj), Purdue University Press, Indiana 2011, s. 3; Nikola Samardzic, “The Peace of Passarowitz 1718: An Introduction”, *The Peace of Passarowitz 1718*, (Ed: Charles Ingro-Nikola Samardzic-Jovan Pesalj), Purdue University Press, Indiana 2011, s. 17.

²⁴ Orlin Sabev, *İbrahim Müteferrika ya da İlk Osmanlı Matbaa Serüveni (1726-1746)*, (Çev: Orhan Salih), Yeditepe Yayınları, İstanbul 2006, s. 32.

²⁵ Kurtaran, “Osmanlı Diplomasi Tarihinin”, s. 116.

²⁶ Bkz: Abdülkadir Özcan, “Pasarofça Antlaşması”, *DİA*. C. 34, DVY, İstanbul 2007, s. 180.

²⁷ Kurtaran, “Sultan I. Mahmud’un Rusya’ya Verdiği”, s. 216.

²⁸ Arı, s. 48.

²⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Tim Chapman, *The Congress of Vienna*, Canada 1998; Mark Jarrett, *The Congress of Vienna And Its Legacy*, New York 2014.

³⁰ Savaş, *Osmanlı Diplomasisi*, s. 10-12.

diplomasi anlayışı olan Osmanlı Devleti, yeni sistemde uluslararası diplomasi kurallarına uymak zorunda kalmıştır.

1.2. Ahitname-i Hümayun Kavramı ve Genel Özellikleri

Osmanlı diplomasisinin en önemli kaynaklarından birisi olan ahitnameler, Osmanlı Devleti'nin yabancı devletler ile yaptığı antlaşmalar ile bu devletlere verilen imtiyazlar için kullanılan bir tabirdir³¹. Ahitname kavramı sözlüklerde muahede ve antlaşma kâğıdı, bir muahedenin şartları havi olarak kaleme alınarak, iki tarafın da imzaladığı kâğıt şeklinde tanımlanmaktadır³². Ancak İslâm hukuku çerçevesinde baktığımızda ahitnamelerin tek taraflı olarak hazırlanması ve yine tek imzalı olması esastır. Nitekim Osmanlı Devleti'nin yaptığı antlaşmalar da bu hususa dikkate edilmektedir. Bunun yanı sıra bir barış antlaşması gibi durumlarda ahitnameler her iki tarafın yetkili makamlarınca imzalanarak, temessükler hazırlanır ve metnin başına padişahın tuğrası eklendirdi³³.

Osmanlı ahitnameleri incelenirken sadece antlaşma maddeleri üzerinde durulmamalı ve bu belgeler diplomatik dil ve üslupları açısından da incelenmeli ve değerlendirilmelidir. Nitekim bu özellikler devletlerarasındaki ilişkilerin daha iyi anlaşılmasını, eksikliklerin tamamlanmasını sağlayacaktır. Ahitnameler incelenirken dikkat edilmesi gereken bu hususlar rükün (erkân) denilen bölümlerden oluşmaktadır. Buna göre Sultanî belgeler (padişah adına düzenlenen belgeler) arasında yer alan Osmanlı ahitnamelerindeki başlıca rükünleri şu şekilde sıralamak mümkündür³⁴:

1.Davet (invocatio) bölümü: Ahitnamelerin giriş cümlesi olan davetlerde Allah'ın adı, Hz. Peygamber ve dört halifenin adları zikredilerek, Allah'ın yardımı ve Hz. Peygamber'in şefaati istenir.

2. Tuğra bölümü: Belgelerin adına çıkarıldığı padişahın adını içeren ve süslü bir yazı ile kaleme alınan simgelerdir. Tevkiî de denilen tuğralar, padişahların resmi imzası anlamına da geldiği için mühür olarak ta kullanılabilirlerdir.

³¹ M. S. Kütükoğlu, "Ahidname", *DİA*. C. I, DVY. İstanbul 1992, s. 535-536.

³² Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2001, s. 16.

³³ Kurtaran, "Osmanlı Diplomasi Tarihinin", s. 117-118.

³⁴Bkz: M. S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, TTK. Yayınları, Ankara 2013, s. 163; Necdet Gök, "Osmanlı Diplomatikasında Ferman Ve Berat Arasındaki Benzerlik ve Farklar", *OTAM*, Sayı: 11, Ankara 2000, s. 212; Kurtaran, "Osmanlı Diplomasi Tarihinin", s.119-123; Aynı müellif, "Sultan I. Mahmud'un Rusya'ya Verdiği", s. 218-219.

3. Unvan (İntitulation) Bölümü: Bu bölüm padişahların kendi vasıfları ve sıfatlarının zikredildiği yerdir. Aynı zamanda unvan, bir kişinin makam ya da göreviyle ilgili anıldığı adı veya sıfatı için de kullanılabilirken, padişahlığın alametlerinden biri olarak da kabul edilmektedir. “Ben ki...” ile başlayan bu bölümde padişahlar daha ziyade sahip olduğu yerler ile birkaç nesil öncesine kadar inen ecdat isimlerinden bahsederler.

4. Elkab (İnscription) Bölümü: Genellikle “Sen ki” ifadesiyle başlayan bu bölüm Osmanlı belgelerinde muhatapın sıfatlarının sayıldığı hitap cümlesi olup, elkab formülleri yazılan kişiye göre değişmektedir.

5. Dua (Salutatio) Bölümü: Bu bölüm belgelerde hitap edilen kişinin adının veya memuriyet ve rütbesinden hemen sonra gelen ve hitap edilen kimsenin rütbesinin, şan ve şerefının uzun sürmesi ve daha da yücelmesine ilişkin iyi dilekleri içeren bölümdür. Yine elkablarda olduğu gibi dua formülünün metni verilen kişiye göre değişmekle birlikte, Hristiyanlar için kullanılan formüller Müslümanlarınkinden tamamen farklıdır. Müslümanlar hakkında muhatabına göre değişen (vezir, kadı, beylerbeyi) ifadeler kullanılmakta ve bu ifadelerde geçen kişilerin Allah’tan şan ve şereflerinin artması, rütbe ve payelerinin yükselmesi, yüceliklerinin devam etmesi temenni edilmektedir. Hristiyanlar için ise “*hutimet avâkibehû bi'l-hayr*” ya da “*hatem-allâhu ta'âlâ avâkibehu bi'l-hayr ve'r-reşâd ve ahsene ileyhi sebile's-savâb ve's-sedâd*” şeklinde bir dua formülü kullanılmaktadır. Burada muhatapın iyi bir âkibet, hayırlı bir sona erişmesi, yani gerçek yolu bulması, dolayısıyla İslâm dinini kabul etmesi, hidayete erişmesi dilenmektedir.

6. Nakil/İbلاغ Bölümü: Ahitnamenin veriliş sebeplerinin ayrıntılı bir şekilde açıklandığı bölümdür. Bu bölümün içeriği her ahitnamede değişmekle birlikte genellikle ahitnameler yeni tahta geçen bir hükümdarın eski hükümdar dönemindeki antlaşmayı yenilemesi, bir savaş sonrası yapılan sulh ahitnamesi ve ticarî imtiyazlar gibi nedenlerle verilirdi.

7. Tarih /Mahall-i tahrir: Ahitnamelerin son kısmında ahitnamenin yazıldığı tarihi gün, ay ve yıl olarak gösteren tarih bölümü ile verildiği yeri gösteren mahall-i tahrir bölümleri yer alır. Ayrıca bazı ahitnamelerde bu bölümlere ilaveten nakil/ibلاغ ile tarih kısmı arasında te'kid denilen karşı tarafın verilen şartlara uymadığı takdirde bir takım yaptırımların olacağına dair uyarı/tenbih bölümü yer almaktadır.

Yukarıda belirtilen bu rükünler ahitnamelerin değişmez bölümleri olmakla birlikte burada dikkat edilmesi gereken husus, bu rükünlerde kullanılan ifadelerin her ahitname için aynı olmadığı ve değişebileceğidir. Bu değişimler tesadüfen ya da rastgele yapılan değişimler olmayıp,

ahitnamenin muhatabına, verilme zamanına ve niçin verildiğine göre değişiklikler gösterebilmektedir.

2.Karlofça Antlaşması'na Giden Süreç: II. Viyana Kuşatması ve Kutsal İttifak Savaşları (1683-1699)

XVII. yüzyıl Osmanlı klâsik düzeninden kopmaların yaşandığı, içte ve dışta bir takım problemlerin ortaya çıktığı dönemdir. Nitekim padişahlar ve devlet adamları bu bozulmanın farkına vararak, kötü gidişatı durdurmaya yönelik faaliyetler ile “Kanun-ı kadim” i geri getirmeye çalışmışlardır. Bu noktada yüzyılın ikinci yarısında (1656) göreve getirilen Köprülüler hanedanı ile devlette önemli bir toparlanma sürecinin yaşandığı söylenebilir. Bu durum devletin kendine olan güvenini arttırdı ve 150 yıl önce alınamayan Viyana'nın alınabileceği hissini oluşturdu. Ancak bu kuşatma Osmanlı Devleti için adeta sonun başlangıcı oldu. Nitekim bu olayla birlikte başlayan süreç Osmanlı tarihinde telafisi olamayan kayıpların yaşanmasına neden oldu. Bu sebeple II. Viyana Kuşatması Osmanlı siyasi ve askeri tarihinde olduğu kadar Avrupa tarihi için de önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Öyle ki, Osmanlı Devleti tarafından Viyana'nın 154 yıl sonra ikinci kez ve fetih amacıyla kuşatılması tarihçilerce Mute Savaşı'ndan itibaren Hristiyan ve İslam dünyasının en kritik mücadelesi olarak görülmüştür³⁵. Yine II. Viyana Kuşatmasında yaşanan başarısızlık Osmanlı Devleti'nin gerilemeye başladığı tarih olarak gösterilmektedir³⁶. Ortaylı 1683 galibiyeti ile Avusturya'nın gerçek bir imparatorluk çağına girdiğini belirtmektedir³⁷. Nitekim 1526 yılında Mohaç Meydan Muharebesi ile başlayan Osmanlı-Avusturya ilişkilerinde bu tarihe kadar askerî üstünlük Osmanlı Devleti'ne aittir. Yaklaşık 150 yıl kadar süren bu dönem, “Türk çağı” ya da “Türk tehlikesi” olarak adlandırılmaktadır³⁸. Ancak Viyana önlerinde yapılan meydan savaşı sonrasında Osmanlı Devleti ile Avusturya arasındaki mevcut kuvvet dengeleri bozularak, dengeler Habsburg Hanedanı lehine geçti³⁹. Bu sebeple Osmanlı-Avrupa ilişkilerine yön veren bu tarihi hadisenin doğru okunması ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

³⁵ Kemal Çiçek, “II. Viyana Kuşatması ve Avrupa'dan Dönüş (1683-1703)”, *Türkler*, C. 9, (Ed: Güler Eren), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 746.

³⁶ Mustafa Turan, “II. Viyana Muhasarası: Osmanlı Devleti'nde Siyasî, İdarî ve Askerî Çözülme”, *OTAM*, Sayı: 9, Ankara 1998, s. 395.

³⁷ Bkz: İlber Ortaylı, “İkinci Viyana Kuşatmasının İktisadî Sonuçları Üzerine” , *Osmanlı Araştırmaları*, Sayı: II, (Neşr. Halil İnalçık-Nejat Göyünç-Heath W. Lowry), İstanbul 1981, s. 195.

³⁸ Fahri Çeliker, *Avusturya'nın Ve Türk-Avusturya İlişkilerinin Tarihçesi*, TTK.. Ktph. t.y., s. 8.

³⁹ Ali İbrahim Savaş, “Osmanlı Devleti İle Habsburg İmparatorluğu Arasındaki Diplomatik İlişkiler”, *Türkler*, C. 9, (Ed. Güler Eren), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 557-558.

Peki, bu sefer niçin açıldı, öncelikle II. Viyana Kuşatmasının sebepleri üzerinde duracağız. II. Viyana Kuşatması öncesi Osmanlı Devleti, Avusturya ile 10 yıllık bir süre için imzaladığı 1664 tarihli Vasvar (Eisenburg) Antlaşması'nın⁴⁰ uzatılarak 1683 yılına kadar gelindi⁴¹. Bu sırada Osmanlı tahtında IV. Mehmed bulunuyordu. Dönemin sadrazamı pek çok kaynağın başarılı bir savaşçı olarak kaydettiği Köprülü Mustafa Paşa'nın yetiştirmesi ve damadı Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'dır. Osmanlı Devleti özellikle Köprülü hanedanının göreve getirilmesinin ardından (1656) önemli bir toparlanma süreci geçirdi. Bu çerçevede 1669 yılında Girit'i Venediklilerden geri aldı. Ardından 1672 yılında Lehistan'ı yenerek, imzalanan Bucaş Antlaşması ile Ukrayna ve Podolya'yı topraklarına katan Osmanlı Devleti batı bölgesinde tarihinin en geniş sınırlarına ulaştı. Yine kuzeyde beliren yeni güç Rusya'yı ise 1678 Çehrin Seferi ile yenerek 1681 yılında Bahçesaray'da başarılı bir antlaşma imzaladı. Osmanlı Devleti'nin bu başarıları Avrupalı devletleri tedirgin ederken, ticari antlaşmalar yoluyla Osmanlı Devleti ile iyi geçinmeye çalışıyorlardı. İşte devletin içinde bulunduğu bu durumdan istifade etmek isten Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Orta Avrupa üzerine yeni bir fetih politikası için harekete geçti⁴². Dönemin kaynakları Merzifonlunun Kanuni'nin 154 yıl önce yapamadığı Viyana kuşatmasını gerçekleştirerek, adını tarihe yazdırmak istediğini belirtirler⁴³. Merzifonlu bu iş için Katolik Avusturya İmparatoru I. Leopold (1658-1705)⁴⁴'un baskısından kaçan Orta Macaristan Protestan lideri Tökeli İmre'yi el altından destekledi⁴⁵. Hatta sadrazamın Tökeli İmre'yi Orta Macar kralı ilan ederek⁴⁶, ona berat ve ahitname göndermesi,

⁴⁰ BOA. A. DVNS. DVE. d. *Nemçelü Ahidnamesi*, nr. 57/1, s. 17-19; Özgür Kolçak, "Vasvar Antlaşması", *DİA*, C. 42, DVY. İstanbul 2012, s. 56-62.

⁴¹ Martin Sicker, "Balance of Power in Southeastern Europe", *The Islamic World in Decline: From the Treaty of Karlowitz to the Treaty of Karlowitz to the Disintegration of the Ottoman Empire*, Praeger Publishers, United States of America 2001, s. 24; Ali İbrahim Savaş, "XVIII. Asırda Osmanlı-Avusturya İlişkileri", *Askeri Tarih Bülteni*, S. 32, Ankara 1992, s. 45.

⁴² Mithat Sertoğlu, *Resimli-Haritalı Mufassal Osmanlı Tarihi*, C. V, Güven Yayınevi, İstanbul 1962, s. 2121.

⁴³ Çiçek, s. 747; Yine kaynaklarda Merzifonlunun Köprülülüler'in, özellikle de Kara Mustafa Paşa'nın başarılarını kışkırdığı belirtilmektedir, *İkinci Viyana Kuşatması 1683*, T.C. Genelkurmay Askeri Tarih Ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Askeri Tarih Yayınları Seri No: 2, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1983, s. 3.

⁴⁴ Charles Ingrao-Yasir Yılmaz, "Ottoman Vs.Habsburg: Motives and Priorities", *Empires and Peninsulas: Southeastern Europe Between Karlowitz and the Peace of Andrianople (1699-1829)*, (Ed: Palamen Mitev vd.), Transanction Publishers, Berlin 2010, s. 5; Kann, *A History of the Habsburg Empire*, s. 58.

⁴⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. III, TTK. Yayınları, Ankara 1998, s. 397.

⁴⁶ Mustafa Nuri Paşa, *Netâyicü'l-Vukuat, Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi* (Haz: Neşet Çağatay), C. I-II, TTK. Yayınları, Ankara 1979, s. 281.

yeni bir sefer için kararlı olduğunu gösteriyordu. Bunun üzerine Osmanlı Devleti'ne bir elçi gönderen Avusturya Kralı Leopold, Vasvar Barışı'nın uzatılmasını talep etti. Ancak padişah barışı uzatmak istese de sadrazamın girişimleri bunu engelledi⁴⁷ ve Merzifonlunun Tökeli İmre'ye destek için kuvvet göndermesi ile barış şartları tamamen bozuldu ve 1682'de Merzifonlu yeni bir sefer için hazırlıklara başladı⁴⁸. Bu durum üzerine Avusturya'nın yardım çağırısı ile Lehistan, Bavyera ve Papalık, Avusturya ile bir ittifak oluşturdu⁴⁹. 1683 Nisan ayında tarihi Viyana kuşatması için Osmanlı orduları harekete geçti. Ancak ordu içerisindeki lojistik ve iç güvenlik eksiklikleri ile yapılan stratejik hatalar⁵⁰ Osmanlı kuvvetlerinin büyük bir bozguna uğramasına neden oldu⁵¹. Bu olay üzerine Belgrad'a kadar gelen padişah IV. Mehmed geri Edirne'ye dönerken, olaydan sorumlu tuttuğu Merzifonluyu idam ettirdi⁵². Fakat Osmanlı için işler bu kadar kolay bitecek gibi değildi. Nitekim kuşatmadan sonra Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki eyaletleri ilk anda bir kargaşalık, iktisadî çöküntü ve asayişsizlik içinde kaldı. Orduda yaşanan bozgun ile birlikte gelen problem merkezi idarenin kontrolünü ortadan kaldırdı⁵³. Osmanlı Devleti'nde yaşanan bu iç sorunların yanı sıra, kuşatma sonrasında Osmanlıları Avrupa'dan atma zamanının geldiğini düşünen Papa'nın teşviki ile 1684 yılında Linz'de bir kutsal ittifak oluşturuldu⁵⁴. İttifaka Lehistan, Avusturya, Venedik ve Rusya katıldı⁵⁵. Savaş sırasında Alman ve Leh kuvvetleri Estergon kalesine saldırarak, kaleyi ele geçirdiler. Avusturya Peşte'yi alarak,

⁴⁷ Dönemin kaynakları IV. Mehmed'in Viyana üzerine bir seferi istemeyeceğini, fakat sadrazamın padişahı kandırarak sadece Yanık ve Komran kaleleri için izin aldığı belirtilmektedir, bkz: Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Silahdar Tarihi*, C. II, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1928, s. 39.

⁴⁸ John Stoye, *The Siege of Vienna, The Last Great Trial Between Cross And Crescent*, Pegasus Books, Newyork 2007, s. 3-4.

⁴⁹ Selim Hilmi Özkan, *Köprülüzade Amcazade Hüseyin Paşa (1644-1702)*, Saarbrücken 2015, s. XXIII.

⁵⁰ Yenilgiye neden olan hatalar ve diğer sebepler için bkz:Turan, s. 399-401.

⁵¹ *İkinci Viyana Kuşatması 1683*, s. 97.

⁵² M. Münir Aktepe, "Mustafa Paşa (Merzifonlu)", *İA*. C. VIII, MEB. Yayınları, İstanbul 1993, s. 736.

⁵³ Ortaylı, s. 200.

⁵⁴ F. Monika Molnor, "Venedik Kaynaklarında Karlofça Antlaşması: Diplomasi ve Tören", (Çev. Gökçen Sert), *Türkler*, 9, Ankara 2002, s. 783; Rhoads Murhey, *Ottoman Warfare 1500-1700*, (Ed: Jeremy Black), UCL Press, UK 1999, s. 10; Michael Hachedlinger, *Austria's Wars of Emergence War, State and Society in the Habsburg Monarchy 1683-1797*, Routledge, USA 2003, s. 157; Avrupa'da 1683 yılında başlayan ve 1699'da biten bu uzun savaşlar için "Büyük Türk savaşları" denilmektedir, Kemal Beydilli, "Avusturya", *DİA*, C. 4, DVY. İstanbul 1991, s. 174.

⁵⁵ *Silahdar Tarihi*, C. II, s. 1; Ingro-Yılmaz, s. 10; Sicker, "Balance of Power in Southeastern Europe", s. 27.

Budin'i muhasara etti. Venedik ise Dalmaçya, Mora, Bosna ve Arnavutluk'ta dört cephe birden açarken bu cepheler Papalık, Cenova, İspanya, Floransa ve Malta denizden destek verdi⁵⁶. Bu şekilde II. Viyana Kuşatmasının siyasi sonucu olarak ortaya çıkan ve yaklaşık 16 yıl kadar sürecek olan "Kutsal İttifak Savaşları" başladı. Belirtilen bu süre zarfında Osmanlı'da taht değişiklikleri oldu ve önce 1687 yılında IV. Mehmed tahttan indirilerek, yerine II. Süleyman getirildi⁵⁷. Yeni padişahın sadrazamlık görevine getirdiği Merzifonlu ailesinden Fazıl Mustafa Paşa önemli başarılarla imza attı. Ancak sadrazamın Salankamen Meydan muharebesinde şehit olması üzerine kazanılan başarılar yarıda kaldı⁵⁸. 1691 yılında vefat eden II. Süleyman'ın ardından tahta geçen⁵⁹ Sultan II. Ahmed döneminde ise Belgrad'ın kurtarılması kayda değer en önemli başarı olarak gösterilebilir⁶⁰. Ancak 1695 yılında tahta geçen Sultan II. Mustafa devam eden savaşlarda önemli başarılarla imza atmaya kararlıydı⁶¹. Bu amaçla bizzat sefere çıkma kararı alan⁶² yeni padişah eyaletlere fermanlar göndermek suretiyle savaş hazırlıklarına geçti⁶³. Bu çerçevede Venedikliler karşısında kazandığı ilk

⁵⁶ Selim Hilmi Özkan, "XVII. Yüzyılın Sonlarında Hıristiyan Birliği Projesi ve Osmanlı-Fransız İlişkileri", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Mayıs 2009, Say: 19, s. 65.

⁵⁷ Abdülkadir Özcan, "Süleyman II", *DİA*, C. 38, DVY. İstanbul 2010, s. 75-80.

⁵⁸ Selim Hilmi Özkan, "Türk Tarihinin Kırılma Noktası: Zenta Faciası", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/3 Spring 2009, s. 1781.

⁵⁹Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 5, (Çev: Nilüfer Epçeli), Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011, s. 105; Cavid Baysun, "Ahmed II", *İA*, C. I, MEB Yayınları, İstanbul 1979, s.164-165.

⁶⁰Necati Tacan, *Eski Osmanlı Seferlerinden Niş-Belgrad-Salankamin- Petrovaradin-Lugoş-Timişvar Kuşatma ve Meydan Muharebeleri*, Askeri Matbaa, İstanbul 1939, s. 26-29; Cavid Baysun, "Belgrad", *İA*, C. II, MEB. Yayınları, İstanbul 1993, s. 480; Divna Djuric Zamola, "Belgrad", *DİA*, C. 5, DVY. İstanbul 1992, s. 408.

⁶¹ Kenneth M. Setton, "Louis XIV, The Turks and the War of the League of Augsburg, The Treaties of Ryswick and Karlowitz and the Uneasy Peace between and the Porte", *Venice, Austria, and the Turks in the Seventeenth Century*, C. 192, The American Philosophical Society, Philadelphia 1991, s. 396.

⁶²Turan Gökçe, "II. Mustafa'nın Avusturya Seferi (1695) İle İlgili Bir Fetihname: Feth-i Lipova ve Muhârebe-i Lugoş", *Acta Viennensia Ottomanica, Akten 13. CIEPO-Symposiums*, (Ed. Markus Köhbach-Gisela Prochazka-Cladia Römer), Wien, 1999, s. 125; Sultan II. Mustafa sefere bizzat çıkma isteğini belirten hatt-ı hümayununda seleflerini sefer gitmemekle eleştirmekte ve bizzat kendisinin sefere çıkacağını ifade etmektedir, bkz: Defterdar Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiat*, (Haz: Abdülkadir Özcan), Ankara 1995, s. 522-523; Raşid Mehmed Efendi-Çelebizâde İsmail Asım Efendi, *Târîh-i Râşid ve Zeyli*, (Hazırlayanlar: Abdülkadir Özcan-Yunus Uğur-Baki Çakır-Ahmet Zeki, İzgüer), C. I, İstanbul 2013, s. 484-485; Ahmed Refik, *Felâket Seneleri*, Kitabhane-i Askeri, İstanbul 1332, s. 159.

⁶³ Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Nusretname*, C. I, (Sad: İsmet Parmaksızoğlu), MEB, Yayınları, İstanbul 1962, s. 6; Sultan Mustafa sefer öncesinde devletin içinde bulunduğu

zafer ile Sakız adası geri alındı⁶⁴. Bu durumunda verdiği cesaretle Macaristan üzerine üç sefer düzenledi. 1695 yılındaki birinci seferde Lippa, Lugas ve Şebeş kaleleri alınarak⁶⁵ Avusturya kuvvetleri büyük bir yenilgiye uğrattı⁶⁶. Ertesi yıl yapılan ikinci seferde⁶⁷ Olaş (Ulaş) zaferi ile Avusturya kuvvetleri geri püskürtüldü⁶⁸. Sefer sonucunda Osmanlı kuvvetleri Lugaş (Lugas) ve Sebeş kalalarını geri aldı⁶⁹. İlk iki seferdeki başarılarına güvenen II. Mustafa 1697 yılında üçüncü kez Macaristan üzerine sefere çıktı⁷⁰. Ancak ordu içerisinde çıkan birtakım muhalefetlerin etkisi ile⁷¹ Osmanlı kuvvetleri Tisa nehrini geçerken Zenta⁷² yakınlarında

---

durumu öğrenmek için Yeniçeri Ocağı'nda asker sayımı yaptırırken, bu sayımda 35.000 yeniçeri olduğu tespit edildi, Tahir Sevinç, "1695 Ve 1696 Avusturya Seferlerinde Organizasyon Ve Seferberlik", Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, *Basılmamış Doktora Tezi*, İstanbul 2010, s. 10.

⁶⁴ *Nusretname*, s. 15; *Zübde-i Vekayiat*, s. 528-533; *Tarih-i Raşid*, s. 488-491; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. III, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1973, s. 477-478; Tahir Sevinç, "1695 Sakız Seferi'nde Organizasyon ve Lojistik", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Mayıs 2010, Sayı: 21, s. 59-79.

⁶⁵ *Tarih-i Raşid*, s. 542,

⁶⁶ *Nusretname*, s. 74, 75, 76, 77, 86, 92; *Zübde-i Vekayiat*, s. 558, 564; *Anonim Osmanlı Tarihi (1099-1116/1688-1704)*, (Yay. Haz: Abdülkadir Özcan), TTK. Yayınları, Ankara 2000, s. 115; Baron Joseph Von Hammer Purgstall, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. VI, (Yay. Haz: Mümin Çevik), Milliyet Yayınları, İstanbul 2010, s. 58; Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. IV, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2010, s. 221-222; Cengiz Orhonlu, "II. Mustafa", *İA. C. VIII*, MEB. Yayınları, İstanbul 1993, s. 696; Danişmend, s. 478-479; Ayrıca bu sefer ile ilgili olarak bkz: İbrahim Sırrı Efendi, *Tarih-i Sultan Mustafa*, Üniversite Ktph. Türkçe Yazmalar nr. 8488; Turan Gökçe, "II. Mustafa'nın Avusturya Seferi (1695) İle İlgili Bir Fetihname: Feth-i Lipova ve Muhârebe-i Lugoş", *Acta Viennensia Ottomanica, Akten 13. CIEPO-Symposiums*, (Ed: Markus Köhbach-Gisela Prochazka-Cladia Römer), Wien, 1999, s. 121-127.

⁶⁷ *Nusretname*, s. 141vd; Ayrıca Sultan II. Mustafa'nın Macaristan üzerine yaptığı bu sefer ile ilgili bkz: Fahri Çetin Derin, "II. Mustafa'ya Dair Bir Risale", *Tarih Dergisi*, Sayı: 13, İstanbul 1958, s. 45-70.

⁶⁸ Danişmend, s. 480; Tacan, s. 102-111.

⁶⁹ *Nusretname*, s. 98-99; Uşşakizâde es-Seyyid İbrahim Hasib Efendi, *Uşşakizâde Tarihi*, C. I, (Haz: Raşit Gündoğdu), Çamlıca Basım Yayın, İstanbul 2005, s. 245; Zinkeisen, s. 107; Derin, s. 62-63; Tacan, s. 74-84.

⁷⁰ Jorga, s. 223.

⁷¹ BOA. A. VKN. d. 2/1700, s. 2; II. Mustafa'nın savaş öncesinde devlet erkânı ile yaptığı görüşmelerde seferin yönü ile ilgili iki görüş ortaya atıldı. Bunlardan birincisi, Sava Nehri'nin geçilerek Varadin'e ulaşılması yönünde, diğeri ise Tuna nehrini geçerek Temeşvar tarafına doğru gidilmesi yönünde idi. Varadin tarafına gidilmesi orduda ağırlık kazanırken, Belgrad muhafızı Amcazâde Hüseyin Paşa güvenlik dolayısıyla karşı çıktı. Bunun üzerine Temeşvar valisi Cafer Paşa'da araya girerek ordunun Temeşvar tarafından gidilmesi konusunda ısrar etti. Amcazade Temeşvar tarafından gitmenin ordunun Tımış, Bega ve Tisa gibi üç büyük nehri geçme zorluklarından bahsederken, Elmas Mehmed Paşa ve özellikle Cafer Paşa'nın görüşleri padişah üzerinde daha etkili olarak ordunun Temeşvar tarafından gitmesine karar verildi, Selim Hilmi Özkan, "Türk Tarihinin Kırılma Noktası: Zenta Faciası", *Turkish*

Avusturya orduları komutanı Prens Eugene'in baskınına uğradı⁷³. İçlerinde Sadrazam Elmas Mehmed Paşa'nın⁷⁴ da olduğu Osmanlı kuvvetleri büyük bir yenilgi ile hayatlarını kaybettiler⁷⁵. Bu yenilgi Osmanlı kuvvetlerinin Ankara Savaşı'ndan sonra aldığı en büyük bozgun olup, padişahın ve tüm ordunun moralini bozdu. Yine Osmanlı kuvvetlerinin Venedik, Lehistan ve Rus cephelerinde de kısmi başarılar dışında, başarı gösterememesi ve alınan yenilgiler devlet erkânı arasında bir barış yapılarak devleti ve orduyu toparlama düşüncesini oluşturdu⁷⁶.

3.Karlofça Antlaşması'nın İmzalanması Ve Osmanlı Diplomasisindeki Önemi

1683 yılında başlayan ve 16 yıl süren savaşlar Osmanlı Devleti'nde çok önemli iktisadi problemlerin yaşanmasına neden oldu. Bütün bunların yanı sıra Zenta'da alınan tarihi yenilgi ve ordunun toparlanmasında yaşanan sıkıntılar, devlet erkânı arasında artık Tuna'nın öte yakasındaki toprakların geri alınamayacağı düşüncesini oluşturdu⁷⁷. Savaşın en önemli aktörlerinden birisi olan Avusturya ise İspanya veraseti sebebiyle Fransa ile çıkması muhtemel yeni bir savaş öncesinde barıştan yana bir politika takip ediyordu⁷⁸. Aynı düşünce savaşlardan pek fazla umduğunu bulamayan Venedik için de geçerli olup, Avusturya'ya uyarak barış yapmak istiyordu. Rusya ve Lehistan istedikleri yerleri alamadıkları için savaşın devam

---

Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 4/3 Spring 2009, s. 1783-1786.

⁷² Bugünkü Yugoslavya'nın Vovvodina muhtar eyaletinin Bačka bölgesinde bir şehir olup, Tuna'nın batı kollarında, Tisa'nın sağ tarafında yer almaktadır, Müçteba İlgürel, "Zenta", İA. C. XIII, MEB. Yayınları, İstanbul 1993, s. 535; Osmanlı Devleti'nin Zenta bozgunu ile ilgili olarak ayrıntılı bilgiler veren Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde vakayiname parçası için bkz: BOA. A. VKN. d. 2/1700; Ayrıca konu ile ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bkz: Selim Hilmi Özkan, "Türk Tarihinin Kırılma Noktası: Zenta Faciası", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/3 Spring 2009, s. 1779-1793; Michajlo R. Popovic, *Der Friede von Karlowitz (1699)*, Erscheinungsjahr 2015, s. 15-28.

⁷³ Zinkeisen, s. 108-109; Virginia H. Aksan, *Osmanlı Harpleri 1700-1870*, (Çev. Gül Çağalı Güven), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011, s. 52; F. Eckhart, *Macaristan Tarihi*, (Çev: İbrahim Kafesoğlu), TTK. Yayınları, Ankara 2010, s. 141; Elaezar Mauvillan-John Brancks, *The History of Francis Eugene, Prince of Savoy*, t.y., s. 92-94; Setton, "Louis XIV", s. 401; Kann, *A History of the Habsburg Empire*, s. 67.

⁷⁴ Cengiz Orhonlu, "Mehmed Paşa Elmas", İA. C. VII, MEB. Yayınları, İstanbul 1993, s. 584; Müçteba İlgürel, "Elmas Mehmed Paşa", *DİA*, C. XI, DVY. İstanbul 1995, s. 63.

⁷⁵ Danişmed, s. 481; Jorga, s. 224.

⁷⁶ İsmet Parmaksızoğlu, "Karlofça (Carlowicz, Kalowitz)", İA, C. VI, MEB. Yayınları, İstanbul 1991, s. 346.

⁷⁷ Çiçek, s. 750.

⁷⁸ Parmaksızoğlu, s. 346

etmesini istiyorlardı⁷⁹. Ancak bu iki devlet de barışa pek gönüllü olmasalar da yalnız kalacakları düşüncesi ile belli şartlar ileri sürerek barış yapmayı kabul etti. Bu şekilde uzun süren görüşmeler sonucunda Osmanlı tarihinin önemli dönüm noktalarından biri olan antlaşma için tarafsız bir bölge olarak Sirem bölgesindeki Karlofça kasabası seçildi⁸⁰. Antlaşma için devletlerin arasını bulanlar İngiltere ve Hollanda iken⁸¹, Fransa antlaşmanın imzalanmaması için uğraştı ise de başarılı olamadı. Karlofça'da Osmanlı Devleti'ni sadrazam Amcazâde Hüseyin Paşa'nın⁸² sadaretinde Reisülküttap Rami Mehmet Paşa⁸³ temsil ederken, tercüman İskerletzâde Aleksandre

⁷⁹ Abdülkadir Özcan, "Karlofça", *DİA*, C. 24, DVY. İstanbul 2001, s. 504

⁸⁰ Danişmend, s. 484; Özcan, "Karlofça", s. 504; C. J. Heywood, "Karlofca" *EI2 (İng)*, IV, s. 657.

⁸¹ Jorga İngiltere ve Hollanda'nın arabuluculuk rolünü üstelenmelerinin nedeni olarak, diğer kaynakların iddia ettiği gibi Fransa kralı XVI. Louis'ye olan düşmanlıklarından dolayı değil, Doğu Akdeniz'de yükselen çıkarlarını göstermektedir. Buna göre bu devletler ilk kez Osmanlı Devleti'ne karşı eski dini düşmanlıklarından arınmış bir şekilde sadece ekonomik ve siyasi açıdan ilgi gösteriyorlardı, bkz: Jorga, s. 226.

⁸² Köprülü Mehmed Paşa'nın küçük kardeşi Hasan Ağa'nın oğlu olan Hüseyin Paşa amcasının oğlu Fazıl Mustafa Paşa'nın sadrazamlığı sırasında Amcazâde diye şöhret kazandı. Değişik yerlerde muhafızlık ve valilikler yaptıktan sonra Belgrad muhafızlığına getirildi. Buradaki görüşlerinin Zenta'da çıkması üzerine 13 Eylül 1697 yılında sadarete getirildi. 1699 Karlofça ve 1700 İstanbul Antlaşmalarını yaparak, Osmanlı Devleti'ne barış dönemini getirdi. Asayiş ve düzeni sağlamaya yönelik faaliyetler ile birtakım askeri ıslahatlar gerçekleştirdi. Bu hareketleri sebebiyle Şeyhülislam Fezullah Efendi ile arası açıldı. Şeyhülislamın baskılarına dayanamayıp hastalığını bahane suretiyle istifasını istedi. 1702 yılında sadaret mührünü padişaha gönderdikten birkaç gün sonra Kumburgaz'daki çiftliğinde öldü, M. Münir Aktepe, "Amcazâde Hüseyin Paşa", *DİA*. C. II, DVY., İstanbul 1991, s. 8-9; Orhan F. Köprülü, "Hüseyin Paşa", *İA*. C. V/1, MEB. Yay., Eskişehir 2001, s. 646-650; Ayrıca Amcazade Hüseyin Paşa ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Özkan, *Amcazade Hüseyin Paşa*, s. 1vd.

⁸³ 1655 yılında İstanbul'da Eyüp'te doğan Rami Mehmed Paşa literatürde Türk devlet adamı ve şairi olarak geçmektedir. Şairlik yeteneğinden dolayı Babıali'ye kâtip yamağı olarak giren Rami Mehmed Paşa, dönemin ünlü şairleri ile yakınlık kurdu. Ardından reis kesedarlığı, beylikçi ve reisülküttaplık makamlarına getirildi. Avusturya ile yürütülen barış görüşmeleri için görevlendirildi ve başarılarından dolayı kendisine vezirlik verildi. Ardından dönemin şeyhülislamı Fezullah Efendi'nin isteği ile sadarete getirildi. Ancak Şeyhülislamın baskılarına dayanamayan Rami Mehmed Paşa gizliden organize Edirne Vakası ile Fezullah Efendi'yi ortadan kaldırdı. Fakat isyanın büyümesi ve II. Mustafa'nın tahttan indirilmesi üzerine gizlenen sadrazam sadareten feragat ederek hayatını kurtardı. Kendisini affettirerek Kıbrıs'a vali tayin edildi. Fakat burada yaşadığı problemler sebebiyle azledildi, Rodos adasına ikamete gönderildi ise de kısa süre içinde şiddetli bağırsak enfeksiyonundan öldü, Recep Ahışalı, "Rami Mehmed Paşa", *DİA*. C. 34, DVY., İstanbul 2007, s. 449-451; Bekir Sıtkı Baykal, "Rami Mehmed Paşa", *İA*. C. IX, MEB, Yay., İstanbul 1964, s. 623-624; Molnor, "Karlofça Antlaşması'ndan Sonra", s. 477-478; Ayrıca döneme ait belgelerden Rami Mehmed Paşa'ya sulh mükâlemesi sırasında gidiş ve dönüş dahil günlük 14 akçe in'amat verildiği görülmektedir, bkz: BOA. İE. HR. nr. 6/567 (15/M/110-24/07/1698); Yine Reisülküttaba sulh görüşmeleri için 63880 akçe tayinat verilirken, BOA. İE. HR. nr. 6/566

Mavrokardato⁸⁴ idi⁸⁵. Antlaşmada Avusturya heyetini Kont Wolfgang von Öttingen, Kont Leopaold von Schlick, Luigi Marsigli ve kâtip Till temsil ederken; Lehistan Kont Stanislas Malachowsky; Venedik Carlo Ruzzini, Lorenzo Fondra ve kâtip Giovanni Battista Nicolosi; Rusya ise Procopios Begdanowitch Vozhnitsin tarafından temsil ediliyordu⁸⁶. Molnor görüşmelerde katılan devletlerin “uti passidetisti” yani her katılımcı savaş sonunda elde ettiklerini tutmak istediklerini belirtmektedir. Ancak buna karşı Osmanlı yetkililerinin “ala halihî” ilkesi, yani herkese eski topraklarının verilmesi ilkesini savundukları ve görüşmeler sonucunda bunda önemli ölçüde başarılı olduklarını belirtmektedir⁸⁷. Yine bu konuda Rıfa’at Ali Abou El Haj’da Karlofça’daki Osmanlı heyetinin görüşmeler boyunca tek bir ilkeye sadık kalmayı sürdürdüklerini belirtmektedir. Bu ilke, sınır bölgelerinde Osmanlıların ellerinde bulunan toprakların kesinlikle müzakereler sonucunda terkedilmemesidir⁸⁸. 13 Kasım 1698’de başlayan görüşmelerde 36 celse halinde 72 gün süren müzakerelerin ardından 3 devletle barış antlaşması imzalandı⁸⁹. Rusya ise antlaşmayı kabul etmeyerek⁹⁰, 2 yıllık bir ateşkes yaptı⁹¹ ve bir yıl sonra İstanbul antlaşması⁹²

(18/M/1110-27/07/1698) maiyetine verilen Gedikli çavuşların tayinat ve erzakı için de 14,5 guruş verilmiştir, bkz: BOA. İE. HR. nr. 4/378 (18/M/1110-27/07/1698)

⁸⁴ Yunan asıllı bir hekim ve diplomat olan Mavrokardato Avrupa okullarında edebiyat, tıp ve felsefe eğitimi almış bir kişi olup, 1640 yılında İstanbul’da doğdu. 1673 yılında Babıali’de baş tercümen oldu. Tercümanlık yaptığı 36 yıl boyunca Osmanlı Devleti’ni pek çok antlaşmada temsil eden Mavrokardato’nun bu süre içerisinde Osmanlı diplomasisinin Avrupalılaşmasında büyük etkisi oldu, Molnor, “Karlofça Antlaşması’ndan Sonra”, s. 478.

⁸⁵ *Zübde-i Vekayiat*, s.645; Zinkeisen, s. 145; Molnor, “Venedik Kaynaklarında Karlofça Antlaşması”, s. 785-786; Özcan, “Karlofça”, s.505; Setton, “Louis XIV”, s. 416.

⁸⁶ Özcan, “Karlofça”, s. 505.

⁸⁷ Molnor, “Venedik Kaynaklarında Karlofça Antlaşması”, 788-792.

⁸⁸ Rıfa’at Ali Abou El Haj, “Karlofça’da Osmanlı Diplomasisi II”, *Tarih ve Toplum*, (Çev: Yasemin Saner Gönene), Sayı: 192, Aralık 1999, s. 360.

⁸⁹ *Zübde-i Vekayiat*, s. 640; *Anonim Osmanlı Tarihi*, s. 133-139; M. Alaaddin Yalçınkaya, “XVIII. Yüzyıl: Islahat, Değişim ve Diplomasi Dönemi (1703-1789)”, *Türkler*, XII, (Ed. Güler Eren), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 479; Oded Peri, *Christianity Under Islam in Jerusalem: The Question of the Holy Sites in Early Ottoman Times*, Brill, Köln 2001, s. 48; Ayrıca Karlofça Antlaşması ile ilgili bkz: Michajlo R. Popovic, *Der Friede von Karlowitz (1699)*, Erscheinungsjahr 2015; Rıfaat Ali Abou El Haj, *Ottoman Attitudes Toward Peace Making: The Karlowitz Case*, Walter de Gruyter, 1974; Aynı Müellif, *The Reisülküttab and Ottoman Diplomacy at Karlowitz*, Princeton University, 1963; Honore Champion, *La Paix de Karlowitz 26 Janvier 1699*, Paris 2010; Rami Mehmed Efendi, *Karlofça Mukalemesi*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türk Yazmaları, nr. 3514.

⁹⁰ Rus elçisinin Edirne protokolünü tanımaması ve dolayısıyla “alâ halihî” kaidesini kabul etmemesi, barış için tam yetkili olmadığını ileri sürmesi üzerine barış yapılmayarak 24 Ocak 1699 tarihinde iki yıllığına 5 maddelik bir mütareke imzalandı, bkz: Özcan, “Karlofça”, s. 507.

ile amaçlarına ulaştı⁹³. Bu şekilde antlaşma ile Avusturya ile 20 maddelik, Venedik ile 16 maddelik, Lehistan ile de 11 maddelik bir barış imzalandı⁹⁴. Buna göre antlaşma ile Erdel ve Banat dışındaki tüm Macaristan Avusturya'ya; Ukrayna, Kamanıçe ve Podolya'yı Lehistan'a; Mora ve Dalmaçya'yı Venedik'e; Azak Kalesi'ni Rusya'ya bırakmak zorunda kaldı⁹⁵. Görüldüğü üzere Osmanlı Devleti için önemi bir dönüm noktası olan Karlofça Antlaşmasının sonuçları ve Osmanlı tarihindeki önemini şu şekilde sıralayabiliriz⁹⁶:

1.Karlofça Antlaşması pek çok açıdan Osmanlı Devleti için önemli yenilikler ve ilkler taşımaktadır. Buna göre Karlofça ile Osmanlılar ilk kez müzakere ederek bir antlaşma imzaladılar. Daha önceki antlaşmalarda şartları Osmanlılar koyuyor ve karşı taraf kabul ediyordu. Yani daha önce kendi istediklerini dikte ettiren Osmanlı Devleti ilk kez masa başı diplomasi ile tanışmış oldu. Karlofça antlaşmasında Osmanlı Devleti tarihinde ilk kez bir antlaşma için tavassut (arabulucu) kullanmak zorunda kaldı⁹⁷. Bu anlamda Karlofça Antlaşması Osmanlı İmparatorluğu'nun yenilgisinin ilk resmi belgesi⁹⁸ ve Hristiyan Avrupa devletleri ile Osmanlı Devleti arasında yapılan en önemli ve dikkat çekici antlaşmalardan biridir⁹⁹. Rıfa'at Ali Abou El Haj'ın tabiriyle "Karlofça Antlaşması Avrupa'daki Osmanlı sınırlarının resmi kapanışı" dır¹⁰⁰. Yine Haj'a göre, Karlofça Antlaşması ile Osmanlı

⁹¹BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 5-7; Nusretname, s. 375-377; Rifa'at Ali Abou El-Haj, *The Reisülküttab And Ottoman Diplomacy At Karlowitz*, Princeton University 1963, s. 106; *Muahedat Mecmuası*, C. III, TTK. Yayınları, Ankara 20008, s. 209-220.

⁹²BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 1, s. 6-9; BOA. A. DVNS. DVE. d. *Rusya Ahidnâme Defteri*, nr. 83-1/ nr. 1-4; Reşat Ekrem Koçu, *Osmanlı Muahedeleri ve Kapitülasyonlar*, Türkiye Matbaası, İstanbul 1934, s. 79vd; Nihad Erim, *Devletlerarası Hukuk ve Siyasî Tarih Metinleri*, TTK. Yayınları, Ankara 1953, s. 27.

⁹³*Zübde-i Vekayiat*, s. 692-698; Danişmend, s. 486.

⁹⁴BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 1-7; *Nusretname*, s. 354vd; *Tarih-i Raşid*, s. 565; *Mucmua-i Muahedat*, C. III, Ceride-i Askeriye Matbaası, İstanbul 1297, s. 92; Erim, *Devletlerarası Hukuku*, I, s. 26-34; Özcan, "Karlofça", s. 506-507.

⁹⁵Jorga, s. 231; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. III/I, TTK. Yayınları, Ankara 1995, s. 591; Rifa'at Ali Abou El-Haj, *The Reisülküttab*, s. 96; Gabor Agoston-Bruce Masters, "Karlowitz Treaty of (1699)", *Encyclopedia of the Ottoman Empire*, United States of America 2009, s. 309; Cevat Üstün, *1683 Viyana Seferi*, TTK. Yayınları, Ankara 2010, s. 100.

⁹⁶Çiçek, s. 452.

⁹⁷Rifa'at Ali Abou El-Haj, "Ottoman Diplomacy at Karlowitz", *Journal of The American Oriental Society*, LXXXVII, 1967, s. 498-499; Uğur Kurtaran, "XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Avusturya Siyasî İlişkileri", *Tarih Okulu Dergisi*, Mart 2014, Yıl 7, Sayı: XVII, s. 397.

⁹⁸Monika Molnor, "Venedik Kaynaklarında Karlofça Antlaşması: Diplomasi ve Tören", (Çev. Gökçen Sert), *Türkler*, 9, Ankara 2002, s. 783; Savaş, "Osmanlı Devleti İle", s. 558.

⁹⁹William Bruce Munson, *The Peace of Karlowitz*, Universty of Illinois 1940, 1940, s. 11.

¹⁰⁰Rifa'at Ali Abou El-Haj, "The Former Closure of Ottoman Frontier in Europe:1699-1703", *Journal of The American Oriental Society*,89:3 (Jul-Sep 1983), s. 467-475.

Devleti ilk kez sınırlarını belirli bir bölgeye göre değil, egemenlik kavramının tek bir sınır çizgisi ile ifade edilebileceğini öğrendi¹⁰¹. Ayrıca antlaşma ile Osmanlı Devleti ilk kez daha önce protokolde “Moskof Prensi” dedikleri Rus Çarı’nın imparatorluk unvanını kabul etmek zorunda kaldı¹⁰². Yine Batı literatüründe Karlofça Antlaşması güneydoğu Avrupa tarihinde yeni bir periyodun başlangıcı olarak kabul edilir¹⁰³. Antlaşma ile ilgili Karl Roider, Karlofça’nın Osmanlı-Avusturya ilişkilerinde önemli bir dönüm noktası olduğunu ve Habsburglar üzerindeki Türk korkusunun kalktığını belirtmektedir¹⁰⁴.

2. Antlaşma yine Zitvatorok ve Vasvar’da olduğu gibi tarafsız bir bölgede Karlofça’da imzalandı.

3. Karlofça Antlaşması ile Osmanlı Devleti’nin saldırgan politikaları sona ererken, yerine savunma ve diplomasi ağırlıklı bir politika aldı.

4. Antlaşma ile Osmanlı reayası olan Katoliklere mezhep özgürlüğü tanınması Avusturya’nın Osmanlı iç işlerine müdahale hakkı elde etmesini sağladı.

5. Venedik’e verilen önemli topraklar Osmanlı Devleti’nin Ege denizindeki hâkimiyetini azaltırken, yine Lehistan’a verilen topraklar ve haklar nedeniyle Kazaklar üzerindeki egemenlik haklarını kaybetti.

6. Protestan Macar halkı Katolik Avusturya’nın hâkimiyetine girdi.

7. Karlofça Antlaşması Osmanlı içyapısında da önemli değişimlere neden oldu. Antlaşmadan sonra ehl-i kalem unsurlar ehl-i silah unsurlara göre ön plana çıkmaya başladı. Nitekim antlaşmadan hemen sonra Rami Mehmed Paşa reisülküttaptlıktan sadrazamlığa getirildi.

8. Osmanlı Devleti’nde Fransa’nın yerini İngiltere ve Hollanda devletleri almaya başladı.

9. Antlaşmanın önemli yanlarından birisi de 25 yıl gibi bir süreliğine imzalanmış olmasıdır¹⁰⁵. Nitekim Osmanlı Devleti’nin Zitvatorok’tan önceki

¹⁰¹ Bkz: Rifa’at Ali Abou El-Haj, “The Formal Cloure of Ottoman Frontier in Europe”, s. 470.

¹⁰² Uğur Kurtaran, *Bir Zamanlar Osmanlı Sultan I. Mahmud ve Dönemi (1730-1754)*, Atıf Yayınları, Ankara 2014, s. 190.

¹⁰³ Jovan Pesalj, “Early 18th Century Peacekeeping:How Habsburgs And Ottomans Resolved Several Border Disputes After Karlowitz”, *Empires and Peninsulas: Southeastern Europe Between Karlowitz and the Peace of Andrianople (1699-1829)*, (Ed: Palamen Mitev vd.), Transanction Publishers, Berlin 2010, s. 29.

¹⁰⁴ Bkz: Karl A. Roider, *Austria's Eastern Question, 1700-1790*, Princeton University Press, Neww Jersey 1982, s. 4.

¹⁰⁵ Jorga, s. 231; Ali İbrahim Savaş, “XVIII. Asırda Osmanlı-Avusturya İlişkileri”, *Askeri Tarih Bülten*, Yıl 17, Sayı: 32, Şubat 1992, s. 29.

yaptığı antlaşmalarda süre tespiti olmayıp, süreyi belirleyen Osmanlı Devleti idi.

10. Son olarak Karlofça Antlaşması ile Savaş, Osmanlı Avusturya ilişkilerinin üçüncü dönemini başlatmakta ve Osmanlı Devleti'nin çözülme dönemine rastlayan bu dönemde Osmanlı Devleti'nin siyasi pozisyonun Habsburglara göre daha zayıf olduğunu belirtmektedir. Bu sebeple Osmanlı Devleti için artık saldırgan politikaların yerini savunma döneminin aldığını ifade etmektedir¹⁰⁶. Nitekim antlaşma Osmanlı tarihinde gerileme döneminin başlangıcı olarak kabul edilmektedir.

Ancak tüm bu olumsuz yönlerinin yanı sıra kabul edilmesi gereken bir durum vardır ki; Osmanlı Devleti her ne kadar çok zor şartlarda bir antlaşma imzaladı ise de antlaşmanın diplomatik açıdan Osmanlılar adına tam bir yenilgi olduğunu söyleyemeyiz. Nitekim görüşmeler sırasındaki iyi temsil ve diplomasi uygulamaları sayesinde Osmanlı Devleti, kendi şartlarını dikte ettirebilmiş ve en az kayıpla ayrılmıştır¹⁰⁷.

Tüm bu yönleriyle Osmanlı tarihinde yeni bir dönemi başlattığını gördüğümüz Karlofça Antlaşması'nda yapılan antlaşmalar ile ilgili değerlendirmelerde bulunmak ve antlaşmaların diplomatik özelliklerini incelemek daha da önemli hale gelmektedir. Bu sebeple şimdi sırasıyla Venedik, Lehistan ve Rusya ile yapılan antlaşmaların diplomatik özelliklerini inceleyeceğiz.

4.Karlofça Antlaşması'nda Venedik, Lehistan Ve Rusya'ya Verilen Ahitnamelerin Genel Özellikleri Ve Diplomatik Açısından Değerlendirilmesi

4.1. Venedik İle Yapılan Antlaşmanın Diplomatik Açısından Değerlendirilmesi

Şekil itibarıyla Osmanlı diplomasisine ait ahitname-i hümayun formuna uygun bir şekilde kaleme alınan bu belge, 1699 yılında Karlofça Antlaşması için Sultan II. Mustafa tarafından Venedik Cumhuriyeti'ne verilmiştir. "Venedik Cumhuriyeti'ne Verilen Ahitname ve Sulh Temessüküdür" ifadesiyle başlayan

¹⁰⁶ Bkz: Savaş, "Osmanlı Devleti İle", s. 555.

¹⁰⁷ Molnor, "Venedik Kaynaklarında Karlofça Antlaşması", 791; Bu konuda Hammer, Karlofça Antlaşması'nın Osmanlıların imzaladığı en alçaltıcı antlaşma olmadığını, Pasarofça, Küçük Kaynarca ve Edirne Antlaşmalarının Osmanlı Devleti için daha büyük felaketler getirdiğini belirtmektedir, bkz: Hammer, s. 1877; Yine dönemin şairlerinden Nâbi'nin "li'llahi'l-hamd olub ma'reke-i ceng tamam. Buldu alem yeniden sulh u salah ile nizam" (Allah'a hamd olsun ki, savaş meydanlarındaki çarpışma sona erdi. Savaş bittiği için dünya yeniden barış ve huzurla düzen buldu" sözleri barıştan duyulan memnuniyeti ortaya koymaktadır, bkz: Özkan, *Amcazâde Hüseyin Paşa*, s. 65.

ahitnamede klâsik ahitnamelerden farklı olarak, Allah'ın adı ve Hz. Peygamber ile Dört Halife'nin zikredildiği davet rüknü bulunmamaktadır. Davet'in yerine "sebeb-i tahrir-i kitab-ı sıhhat nisab..." diye başlayan ve antlaşmanın yapılma nedenini açıklayan bir giriş cümlesi yer almaktadır. Buna göre; İki taraf arasında birkaç seneden beri yaşanan savaş durumundan dolayı halkın ve yöneticilerin sıkıntı yaşadıkları ve bu sebeple barış yapmak istedikleri belirtilmektedir. Giriş cümlesinin ardından yine klâsik ahitnamelerden farklı olarak¹⁰⁸ elkab bölümüne geçilmiştir. Birden fazla elkabın yer aldığı belgede ilk elkab, antlaşmada arabuluculuk yapan İngiltere ve Hollanda hükümdarı için kullanılmıştır. Burada geçen elkab bölümü¹⁰⁹ klâsik dönem yabancı hükümdarları için kullanılan¹¹⁰ elkab formüllerinden farklıdır. Dikkat çeken önemli fark arabulucu iki devlet (İngiltere ve Hollanda) için aynı elkab kullanıldığı için elkabın çoğul formda olmasıdır. Yine iki devletin antlaşmada arabuluculuk yapması, Osmanlı Devleti için dostça bir hareket olarak yorumlanmış olmalı ki, oldukça uzun bir elkab formu kullanılmıştır. Nitekim Osmanlı Devleti arasının kötü olduğu ya da muhatap devletten üstün olduğu durumlarda sade bir elkabı tercih etmektedir. Elkabın sonunda yer alan dua formülünde ise yine klâsik ahitnamelerde yabancı hükümdarlar için kullanılan dua formülünün aynısının kullanıldığı görülmektedir. Buna göre belgede "Allah sonunu/akıbetini hayırlı etsin" anlamına gelen "hutimet avakibehû bi'l-hayr ve'r-reşad" şeklinde klâsik bir dua formu yer almaktadır¹¹¹.

Belgede geçen ikinci elkab formu İngiltere ve Hollanda Kralları'nın tavassut için görevlendirdikleri elçiler için kullanılmıştır¹¹². Yine burada elkab formu iki devleti de kapsadığı için "kıdvetü'l-uzema'il-milleti'l-

¹⁰⁸ Klâsik dönem Osmanlı ahitnamelerinde davet bölümünü takiben tuğra ve padişahlarının sıfatlarının sayıldığı unvan bölümü yer almaktadır. Ancak bu ahitnamede farklı olarak tuğra ve unvan bölümleri yoktur ve doğrudan elkab bölümüne geçilmiştir. Bu farklılık Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu diplomatik süreçle ilgili olup, devletin önemli kayıplar verdiği antlaşmada aslında daha ziyade bir üstünlük alâmeti olarak kullanılan tuğra ve unvan bölümlerine yer verilememiştir. Yani daha önce belirttiğimiz üzere siyasi ve askeri güç diploması anlayışına yansımakla kalmamakta, antlaşma metinleri üzerindeki kullanılan dil ve üslubu da etkilemektedir.

¹⁰⁹Bkz: "mefahirül-ümera'il-izami'l-iseviye meraci'ül-kübera'il-fihami'l-mesihîye muslih u mesalih-i cemahir't-taifeti'n-nasraniye sahibü'l ezyali-'l haşmet ve'l vekar ashabü'd-delaili'l-mecd ve'l-itibar İngiltere ve İskociye ve İbrine kralı Vilyamus-i Salis ve Nederlanda asitani ceneralleri", BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 1.

¹¹⁰Bkz: "iftihârü'l-ümerâi'l-izâmi'l-isevîyye muhtârü'l-küberâi'l-fihâmi'l-mesihîyye muslihu mesâlihi cemâhiri't-tâ'ifeti'n-nasrâniyye sâhibü ezyâli'l-haşmeti ve'l-vakâr sâhibu delâ'ili'l-mecdi ve'l-i'tibâr....".

¹¹¹ Bkz: BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 1.

¹¹² Bkz: "kıdvetü'l-uzemai'l-milleti'l-mesihîye İngiltere kralının mümtaz ilçisi Baron Teritori Vilyamus Lord Paged ve Nederlanda asitani cenerallerinin ilçisi Senor Yakomos Kolyer", BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 1.

mesihîye” şeklinde bir çoğul form dikkat çekmektedir. Bu çoğul kullanımın diplomatik açıdan hiçbir önemi olmayıp, sadece elkabın birden fazla kişi için kullanıldığını göstermektedir. Burada dikkat çeken ayrıntı elçiler için herhangi bir dua formunun kullanılmamış olmasıdır. Bu durum kanaatimizce diplomatik bir anlamı olmayıp, sadece Osmanlı ahitnamelerinde yerleşen bir kaidedir. Nitekim aynı durum daha önceki ve daha sonraki yüzyıl ahitnamelerinde de mevcut olup, yine aynı örneği Lehistan ve Rusya ahitnamelerinde de göreceğiz. Ancak belirtilmesi gereken önemli nokta bu konuda istisnaların olabileceğidir.

Belgede kullanılan üçüncü elkab Venedik Cumhuriyetinin elçisi ile ilgilidir. Elkabı incelediğimizde bunun klâsik olarak yabancı hükümdar ve temsilcileri için kullanılan “kıdvetü'l-ümera'il-milleti'l-mesihîye” şeklinde İngiltere ve Hollanda devletleri için kullanılan elkab ile aynı olması dikkat çekmektedir. Burada Venedik elçisinin bazı problemler çıkarmasından dolayı antlaşmanın imzalanmasında tereddüt ettiği belirtilmektedir. Ancak araya giren Avusturya ve Lehistan elçilerinin yönlendirmeleri sonucunda antlaşmayı kabul ettikleri ifade edilmektedir.

Belgede geçen dördüncü ve son elkab olarak Avusturya ve Lehistan devletlerinin elçileri için kullanılan elkabı görmekteyiz¹¹³. Burada yine iki devlet için aynı elkab kullanıldığı için “kıdvetü'l-uzema'il-milleti'l-mesihîye” şeklinde çoğu bir elkab formülü tercih edilmiştir. Görüldüğü üzere yine Venedik elçisi ile Avusturya ve Lehistan elçileri için herhangi bir dua formu kullanılmamıştır. Ancak ahitnamede dikkat çeken en önemli noktalardan biri, ahitnamenin muhatabı olan Venedik cumhuriyeti için herhangi bir elkabın bulunmamasıdır. Bu durumu her ne kadar antlaşmada Osmanlı Devleti'nin Venedik karşısında toprak kayıpları yaşamış olsa da, diplomatik açıdan Osmanlı'nın üstünlüğünü yansıtan önemli bir ayrıntıdır.

Antlaşmada elkablardan sonra taraflar arasında on altı madde üzerinden antlaşmanın imzalandığı belirtilerek, antlaşma maddelerine geçilmiştir. Metnin son kısmında yer alan ve klâsik ahitnamelerde te'kid/uyarı olarak geçen ifadeler dikkat çekmektedir¹¹⁴. Bu ifadeler antlaşmada Osmanlı Devleti'nin diplomatik açıdan üstünlüğünü gösteren durumlardır. Nitekim diğer devletlerden ziyade Venedik ile olan görüşmeler ve antlaşmanın imza safhasında Osmanlı Devleti kendi şartlarını dikte ettirebilmiştir. Son olarak

¹¹³ Bkz: “kıdvetü'l-uzema'il-milleti'l-mesihîye Roma İmparatoru hazretlerinin ve Leh vilayetinin murahhas ilçileri” BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 1.

¹¹⁴ Bkz: “lakin be-şart-i an ki, balada kayd olunan mevad tağyir ve tebdil ve tevsî ve tazyik olunmayub bir vechile hâlel gelmiye, ancak anlardan maada teccid olunan dostluğun izdiyad merasimine müteallik olub münasib görülen bazı ahval tarafeynin ittifakıyla zamm olunub zinhar toprak ve hudud mevadi tağyir olunmaya”, BOA. Y. EE. nr. 31/29, s.4.

yine klâsik ahitnamelerde olduğu gibi antlaşma metni tarih ile bitmekte¹¹⁵, ancak mahall-i tahrir yani belgenin yazıldığı yer belirtilmemektedir. Belgenin en altında ise antlaşmayı yapan Reisü'l-küttab Rami Mehmed Paşa ve tercüman Mavrakardato'nun isimleri yer almaktadır.

Antlaşma maddelerini genel olarak değerlendirdiğimizde ise birkaç başlık dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki taraflar arasında toprak alış-verişleri ile yeni sınırların belirlenmesi meselesidir. Buna göre antlaşmada “ala halihi” (herkese eski topraklarının iadesi) ilkesinin uygulandığı görülmektedir. Bu durum bize görüşmelerin Osmanlı Devleti'nin istediği şekilde sonuçlandığını göstermektedir. Bu çerçevede antlaşma gereğince Mora ve ona bağlı bölgelerin tamamı (1. madde)¹¹⁶ Ayamora'ya bağlı Lefkade adası (3. madde)¹¹⁷, Dalmaçya'da Kinin, Sin, Gabela ve Cıkluta kaleleri (8. madde)¹¹⁸, Kotor bölgesindeki Nova ve Resne kaleleri (10. madde)¹¹⁹ Venedik Cumhuriyetinde kalıyordu. Buna karşılık, Büyük Kıyı eskiden olduğu gibi Devlet-i Aliye'nin tasarrufunda bırakılırken, buradaki İnebahtı kalesi, Rumili kasteli ve Birot kalelerinin Venedikliler tarafından boşaltılması kararlaştırıldı (2. madde)¹²⁰. Yine antlaşmaya göre Dubrovenedik beylerinin arazisi Osmanlı Devleti ile birleştiriliyordu (9. madde)¹²¹.

¹¹⁵Bkz: “tahriren fi'l-yevm er-rabi' ve'l işrine min şehr-i Recep sene aşere ve mi'e ve elf”, BOA. Y. EE. nr. 31/29, s.4.

¹¹⁶ Bkz: “Mora dâhilinde şehir ve kal'a ve kastel ve varoş ve kura ve dağ ve göl ve orman ve liman ve her ne ki dayiren ma-dar içinde var ise cümlesiyle haliyen Venedik Cumhuriyetinin zaptında olmağla yine asude hal üzere zabt ve tasarruflarında kalub derya hududu ve Eski divar nişanesi olduğu, ensesi hudud ile mahdud ve yine bir dürlü dahl ve tecavüz olunmaya”, BOA. Y. EE. nr. 31/29, s.1.

¹¹⁷Bkz: “Ayamora ceziyesi ve kal'ası ve Piraciye didikleri köprübaşı Büyük kıyıya bir dürlü ziyade ayak uzatmamak üzere Aymora'ya muttasıl olan Lefkada ceziyesi Venedik Cumhuriyetinin zabt ve tasarrufunda kala”, BOA. Y. EE. nr. 31/29, s.2.

¹¹⁸Bkz: “Dalmaçya'da Kinin ve Sin ve Gabele ile Cıkluta kal'aları hala Venedik Cumhuriyetinin zabt ve tasarrufunda olmağla yine asude-hal üzere zabt ve tasarruflarında kalalar...”, BOA. Y. EE. nr. 31/29, s.2.

¹¹⁹Bkz: “Kotor semtinde Nova ve Resne kal'aları halâ Venedik Cumhuriyetinin zabt ve tasarrufunda olmağla yine topraklarıyla asude-hal üzere zabt ve tasarruflarında ola Kotor semtinde Nova ve Resne kal'aları hala Venedik Cumhuriyetinin zabt ve tasarrufunda olmağla yine topraklarıyla asude-hal üzere zabt ve tasarruflarında ola..”, BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 2.

¹²⁰Bkz: “Büyük kıyı Devlet-i aliyenin zabtında olmağla aynıyle bu sonraki cengin evvelinde olduğu hali üzere bi'l-cümle zabt ve tasarrufunda ola, İnebahtı kal'ası Venedik Cumhuriyeti tarafından tahliye oluna ve İnebahtı yakasında olan Rumili didikleri kastel hedm ve kezalik Birot kal'ası hedm oluna ve ol semtte Büyük kıyı külliyyet ile evvelki hali üzere kala”, BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 1-2.

¹²¹Bkz: “Dubrovenedik beylerinin arazi ve nevahisi Devlet-i aliyenin arazi ve nevahisi ile muttasıl ola, Devlet-i aliyenin arazisiyle muma-ileyhim beylerin topraklarının ittisal ve ihtilatına mani'olan bi'l cümle ref'oluna”, BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 2.

Antlaşmada dikkat çeken ikinci nokta yeni sınırların asayiş ve güvenliği ile ilgili olup, bununla ilgili karşılıklı olarak her iki tarafında dikkat edeceği ve sınırlarda herhangi bir problemin yaşamasının önüne geçileceği ifade edilmektedir. Bu konu ile ilgili maddelerde bazı kalelerin tahliyesi ve bazı bölgelere muhafız tayini (4. madde)¹²², ortak savunma hatlarının oluşturulması (5. madde)¹²³ hırsızlık ve fesat çıkaranların önüne geçilmesi (12. madde)¹²⁴ ve cezalandırılması (15. madde)¹²⁵ gibi hususlar yer almaktadır.

Antlaşmada karara varılan önemli konulardan birisi de karşılıklı olarak yeni sınır bölgelerinden vergi alınmaması meselesi olup, bu konular antlaşmanın 6¹²⁶ ve 7.¹²⁷ maddelerinde ele alınmıştır.

Yine antlaşmada Dalmaçya ve Kotor sınırlarının belirlendiği maddeye göre kesin sınırların tespiti için her iki tarafın temsilcileri ruz-ı nevrüzde başlayacaklar ve iki ay içerisinde kesin sınırları belirleyeceklerdir (11. madde)¹²⁸. Antlaşmanın 13. maddesinde ise, her iki tarafın zapt ve

---

¹²²Bkz: "Dalmaçya'da tayin-i hudud akabinde İnebahtı tahliyesi ve Rumili didikleri kastel ve Preveze'nin hedmi der-akab icra oluna ve bu darlıkta cümle teaddi ve tazaddi illetleri men' ve def' olunmak için zikr olunan üç yerin muhafazacısı içinde alıkonulub asla Büyük kıyı'ya seğırtmeye ve bir dürlü bahane ile cebr olunmaya", BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 2.

¹²³ Bkz: "Büyük kıyı ile Mora arasında zikrolunan körfezlerin intifai müşterek olub tarafeynden eşkiyadan pak saklana", BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 2.

¹²⁴Bkz: "Dostluk isbatı ve reaya-yi tarafeynin istirahatı ne kadar ziyade murad olunur ise o kadar heva ve heveslerine tabi ve adet-i müstemmirlerine mecbur olub serhaddin asudeliğini esna-yi sulhde dahi hırsızlık ve teaddi ve fesadları ile muhtel idenler tarafeynden ale's-seviye mağbuz ve magdub olmaları lazım olmağla sayire mucib-i ibret için cezalarına göre cezaları tertib olunmak için bu makule hayinler her ne cinsten olurlar ise kabul ve himaye olunmayub ve aranub ve buldurulub ahz ve teslim olunalar ve bu misüllü müfsidlere sahip çıkılması ve saklanması memnu ola", BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 3.

¹²⁵Bkz: "Çasar ve Leh murahhaslarının ve Venedik Cumhuri için teahhüd eyledikleri temessükü imze eyledikleri..", BOA. Y. EE. nr. 31/29, s.3.

¹²⁶Bkz: "Akdeniz ve ol semtte olan gayri denizlerde vaki olan adalar bu sonraki ceng evvelinde oldukları hal üzere Devlet-i aliyenin zabtında kalan, Venedik Cumhuri tarafından haraç veya gayri virgü veya gayri her ne ki bu ceng esnasında ihdas olundu ise mumaiyleh Cumhuri canibinden talep olunmaya", BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 2.

¹²⁷ Bkz: "Devlet-i aliye Venedik Cumhuriyundan Zangilise ceziyesi için veya ahalisinden güzeşte ve ba'de-yevm virgü talep eylemiye ve Mora'ya yanaşık EGINE ceziyesi Venedik Cumhuriyunun zabtında olmağla kal'asiyle ala halihi zabıtlarında kala", BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 2.

¹²⁸ Bkz: "Dalmaçya ve Kotor semtlerinde kat'i sınır ve hudud havalar müsaid oldukta mübaşiret olunmak için tayin olunan vekiller mukaddem mabeynlerinde haberleşüb ve adedi beraber ve kendü halinde olan tevabileri ile münasib yere gelüb bu işe ruz-i Nevruzde başlayalar ve zikr olunan caniblerde tarafeynin hududu ihtimam etmeleriyle müsaraat ile iki ay müddetinde hizmetlerin tetmin eyliyeler", BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 3.

tasarrufunda kalan kalelerin serbest bir şekilde tamir edilebileceği belirtilmektedir¹²⁹.

Antlaşmadaki, önemli bir madde de ayinler konusu, esirlerin mübadelesi ve ticaret ile ilgili konular olup, bu konuda daha önceki şartların aynen uygulanarak, Venedik Devleti'ne tanınan imtiyazların devam ettirileceği kararlaştırıldı (14. madde)¹³⁰. Antlaşmanın son maddesinde ise te'kid niteliğindeki ifadeler ile onay cümleleri yer almaktadır (16. madde)¹³¹.

Görüldüğü üzere Karlofça'da Venedik Devleti ile yapılan antlaşma klâsik bir sulh ahitnamesi özelliği taşımaktadır. Belgede bir takım rükünlerin olmaması ve bazılarının da farklı şekilde kullanılması dikkat çekicidir. Bu durum Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu askerî ve siyasî şartların diplomatik alana yansımaları olarak kabul edilebilir. Yine ahitname metnindeki bu rükün ve ifadeler her ne kadar Osmanlı Devleti'nin antlaşma masasına yenik oturmuşsa da bir takım avantajlar ile kalktığını ve Venedik karşısında başarılı bir diplomasi uyguladığını göstermektedir. Bu durum antlaşma maddelerinde de kendini belli etmekte ve sınırların belirlenmesinde "ala halihî" ilkesi uygulanarak, toprak kayıplarının önüne geçilmektedir.

4.2. Lehistan İle Yapılan Antlaşmanın Diplomatik Açından Değerlendirilmesi

Şekil olarak ahitname-i hümayun şeklinde düzenlenen bu belge 1699 Karlofça Antlaşması için Sultan II. Mustafa tarafından Lehistan Kralı II. Agostos'a verilmiştir. "Lehlüye virilen memhur mevad temessükü suretidir ki kayd olundu" şeklinde başlayan belgenin ilk rükünü padişahın kendi sıfatlarından bahsettiği unvan¹³² ve onunla ilgili dua bölümüdür¹³³. Burada

¹²⁹Bkz: "Zabt ve tasarrufunda olan kal'aların tamir ve termim ve istihkamı tarafeyne caiz olub lakin serhadde karib yerlerde müceddeden min ba'd kal'a yapılmaya, amma reayaya menfaatlı olan cümle yerlerde varoş ve kura vaz'olunub mabeynlerinde hüsn-i care muvafık muameleye riayet oluna ve aralarında bir dürlü niza' oldukça sınırlarda olan zabıt ve hükkam der-akab bir yere gelüb adl ü hak ve dostluk üzere bais-i muaraza olan esbabı def' ve ref ideler", BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 3.

¹³⁰Bkz: "Ayinler hususu ve esirlerin mübadele ve itlaki ve ticaret ahvali için işbu ahidnamelerde tasrih olunan sibak gözedilüb andan maada olan iltimasları rikab-i hümayun-i şehriyariye arz eylemeğe Venedik ilçisine cevaz gösterile ve ayinlerinin icrası ve esirlerinin itlaki ve ticaret ahvaliçün bundan evvel Venedik Cumhuriyetine inayet ve ihsan olunan evamir-i aliye bu sulhün dahi sebebiyle tekid oluna ve ticaret umuru bu cengten evvel olduğu surette olub Venedik tüccarı kendülere inayet buyurulan muafiyetler ile asude-hal olalar", BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 3.

¹³¹ Bkz: "Bu mevaddın hatimesinde beyan olduğu üzere tarafeynin murahhaslarının beyninde temessükü tafsil ve bi-la vasıta imza olundukta...", BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 3-4.

¹³² Bkz: "Sultanü'l-berreyn ve Hakanü'l-bahreyn hadimü'l-harameyni'ş-şerifeyn şevketlü kudretlü azametlü Padişah-i İslam-penah efendimiz es-sultan ibnü's-sultan Sultan Mustafa Han ibni's-sultan Mehmed Han", BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 5.

klâsik ahitnamelerden farklı olarak unvandan önce gelen davet ve tuğra bölümlerinin olmaması dikkat çekmektedir. Yine unvan bölümünün de fazla uzun tutulmaması, antlaşmada Osmanlı Devleti'nin kendi istediklerini pek fazla yansıtmadığını göstermesi açısından önemlidir. Nitekim Osmanlı ahitnamelerinde unvan bölümünün uzun tutulması ve padişahın oldukça ayrıntılı bir şekilde kendi sıfatları ve sahip olduğu yerlerden bahsetmesi bir üstünlük alâmeti olduğu gibi, karşı tarafa verilen bir gözdağı olarak kabul edilmektedir. Ahitnamede bundan sonra gelen rükün elkab bölümü olup, ahitnamede birden fazla elkab bulunmaktadır. İlk elkab antlaşmanın muhatabı olan Leh Kralı III. Agostos'a aittir¹³⁴. Buradaki elkab klâsik dönem yabancı hükümdarlar için kullanılan elkablar ile aynı olup, Leh kralı için "Leh kralı ve Litve ve Rusya ve bunlara tabi vilayetlerin hükümdarı Agostos-i Sani" ifadesi kullanılmıştır. Ancak dikkat çeken ayrıntı Leh Kralı için kullanılan elkabın oldukça uzun olmasıdır ki, bu durum antlaşmada Lehistan karşısında etkili olamadığımızın göstergesidir. Nitekim diplomatik açıdan karşı taraf elkablarında geçen uzun ve gösterişli ifadeler, daha ziyade muhatab devlet ile eşit/dost ya da karşı tarafın üstün olduğunu gösteren bir durumdur. Bu açıdan antlaşmada Leh Kralı için uzun bir elkabın kullanılması Osmanlı Devleti'nin muahatabının gönlünü almak istediği ve onu kendi ile eşit ya da üstün gördüğünün işaretidir. Bize göre bu ifade üstünlük değil de eşitlik olarak değerlendirilebilir. Elkabın devamında yine klâsik bir yabancı hükümdar için kullanılan "hutimet avakibehu bi'l-hayri ve'r-reşad" şeklinde bir dua formu gelmektedir.

İkinci elkab antlaşmanın arabulucuları olan İngiltere ve Hollanda devletleri için kullanılmıştır¹³⁵. Burada kullanılan elkab iki devleti birden kapsadığı için çoğul forma sahiptir. Yine arabuluculuklarından dolayı dost olarak kabul edilen bu ülkeler için kullanılan elkab formu oldukça uzun ifadelerden oluşmaktadır. Elkabın devamında yine "hutimet avakibehum bi'l-hayri ve'r-reşad" şeklinde klâsik bir dua formu bulunmaktadır.

Ahitnamede kullanılan üçüncü elkab, Lehistan Kralı'nın antlaşma için görevlendirdiği elçi ile ilgilidir¹³⁶. Yine Venedik ahitnamesinde olduğu gibi Lehistan elçisi için bir dua ifadesi bulunmamaktadır. Ahitnamedeki dördüncü elkab İngiltere ve Hollanda Kralı'nın görevlendirdiği elçiler ile

¹³³ Bkz: "edamallahü ala seriri'l-adl ve'l-ihsan ve hilafetehu ila yevmi'l mizan hazretleri ve eslaf-i saadet-ittisafı", BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 5.

¹³⁴Bkz:"iftiharü'l-ümera'il-zami-l-iseviye muhtarü'l-kübera'il-fihami'l-mesihkiye muslih u mesalih-i cemahiri't-taifeti'n-nasraniye...", BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 5.

¹³⁵ Bkz: "mefahirü'l-ümera il-izami'l-iseviye meraci'ül-kübera il-fihami'l-mesihkiye muslih u mesalih-i cemahiri't-taifeti'n-nasraniye İngiltere ve İskoçkiye ve İbrine kralı Vilyamus-i Salis ve Niderlanda asitanı ceneralleri", BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 5.

¹³⁶ Bkz: "Postanya palatinosu ve Krakovaya hakimi kıdvetü'l-izami'l milleti'l-mesihkiye Grof Stanislados Kostaniyka Rakorayda Koneşki Malakoşki", BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 5.

ilgilidir¹³⁷. Burada iki elçiden bahsetmesine rağmen tekil bir elkab formunun kullanılması dikkat çekici olup, bu durum kanaatimizce sehven yapılmıştır. Yine elçiler için bir dua formunun kullanılmadığı ahitnamede taraflar arasında bir antlaşma yapıldığını belirten ifadelerden sonra antlaşma maddelerine geçilmiştir.

Antlaşma maddelerinde taraflar arasında belirlenen yeni sınırlar ile ilgili maddelerde, eski sınırların tekrar kabul edildiği ve Boğdan bölgesi Osmanlı'da kalırken, bundan sonra her iki tarafında birbirine saldırıda bulunmaması kararlaştırıldı (1. madde)¹³⁸. Yine Boğdan'a yakın bölgelerden Leh askerlerinin çıkarılması (2. madde)¹³⁹. Kamanıçe kalesi Lehistan tarafına bırakılarak, bölgede Osmanlı askerlerinin çıkarılması (3. madde)¹⁴⁰ gibi hususlar karşılıklı olarak kabul edildi.

Antlaşma maddelerindeki diğer konu asayiş ve güvenlik olup, Osmanlı Devleti'ne bağlı olan Tatar ve Leh taifelerinin sınırlarda herhangi bir saldırıda bulunmaması ve yapanların cezalandırılması (4. madde)¹⁴¹, Bucaklu ve diğer Tatar gruplarının Boğdan'da sorun çıkarmaması (6.madde)¹⁴² kararlaştırıldı. Son olarak Boğdan ve Eflak taraflarından kaçanların Lehliler tarafından himaye edilmemesi (10. madde) gibi kararlar alındı¹⁴³.

Ahitnamede geçen diğer konular ise Osmanlı Devleti'nin Lehistan'dan vergi talep etmemesi (5. madde)¹⁴⁴ kiliselerde serbest bir şekilde ayin

¹³⁷ Bkz: "kıdvetü'l-izami'l milleti'l-mesihîye İngiltere kralının murahhas ilçisi Ritorori Vilyamus Lord Paget ve Nelerlanda asitanı cenerallerinin ilçisi Senor Yakopos Kolyer", BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 5.

¹³⁸ "Bkz: "Devlet-i aliye-i ebed-peyvend ile mabeynde bu kadar zemandan berü vaki olan husumet...", BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 5.

¹³⁹ Bkz: "Bu cengten evvel Buğdan vilayetinin sınır-i kadimisi dâhili olub hala içinde Leh askeri olan büyük ve küçük cümle kal'a ve yerlerden Leh askeri ihraç ve tahliye ve Buğdan memleketi bi'l-küllüye tathir olunub bu cengten evvel olduğu gibi asude-hal ola", BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 5.

¹⁴⁰ Bkz: "İki cengten evvel Leh vilayetinin sınır-i kadimi dâhilinde olan Kamanıça kal'ası içinde olan askeri ihraç ve tahliye olunmağla..." BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 5.

¹⁴¹ Bkz: "Devlet-i aliyye tabi olan asnaf-i askeri ba-husus tavaif-i Tatar, Leh taifesi bir dürlü illet ve behane ve mütalebe ile teaddi ve sınırlarına tecavüz eylemek...", BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 6.

¹⁴² Bkz: "Esna-yi cengte Bucaklu ve gayri Tatar kadimi meskenlerinden çıkub ve Buğdan arazisine girüb bir veçhile eyledikleri dahl ü tecavüzler.." BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 6.

¹⁴³ Bkz: "Selefde verilen ahidnamelerde mestur olunduğu üzere ola gelmiş ise ol veçhile musafat üzere olup...", BOA. Y. EE. nr. 31/29, s.7.

¹⁴⁴ Bkz: "Leh vilayeti kadimden müstakil devlet olmağla Devlet-i aliyye tabi olan taifeler tarafından teklif olunan her ne ise mütalebesi bahanesiyle bir dürlü teaddi ile incidilmeyüb bu sulh ü salahın şerayiti muktezasinca bir dürlü tekâlif taraflarına mültezem olmaya", BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 6.

yapabilmeleri (7.madde)¹⁴⁵, eski ahitnamelerdeki gibi ticari imtiyazların devam ettirilmesi (8. madde)¹⁴⁶ ve esirlerin serbest bırakılması (9. madde)¹⁴⁷ kararlaştırıldı.

Ahitnamenin son maddesinde (11. madde) ise antlaşmayı onaylayıcı ifadelerin yanı sıra yine klâsik ahitnamelerdeki gibi te'kid/uyarı kısımları¹⁴⁸ yer almaktadır. Yine ahitname metni tarih kısmı¹⁴⁹ ile bitmektedir. Klasik ahitnamelerden farklı olarak mahall-i tahrir (yer) belirtilmeyen ahitnamenin sonunda Reisü'l-küttab rami Mehmed Efendi ve trecüman Mavrakartado'nun isimler yer almaktadır¹⁵⁰.

Görüldüğü üzere Lehistan ile yapılan antlaşma da klasik bir sulh ahitnamesi şeklinde hazırlanmıştır. Belgede geçen rükünlerdeki farklılıklar yine taraflar arasındaki siyâsi ve askerî üstünlüğün diplomatik alana olan bir yansımadır. Nitekim Karlofça Antlaşması'nda Osmanlı Devleti Lehistan ile yaptığı görüşmelerde Venedik'teki kadar başarılı değildir ve kendi isteklerini dikte ettirememiştir. Bu durum antlaşmada geçen rükünlere yansıdığı gibi, antlaşma maddelerinde de Osmanlı Devleti'nin karşılıklı haklarını koruyan maddelerin yanı sıra, daha ziyade Lehistan lehine kararlar içerdiği görülmektedir. Nitekim toprak kayıplarının yanında, vergi maddesini kaldırılması ile yaşanan ekonomik kayıplar oldukça önemlidir.

4.3. Rusya İle Yapılan Antlaşmanın Diplomatik Açından Değerlendirilmesi

“Mosku tarafına virilen memhur mevad kâğıdının suretidir” şeklinde bir başlık ile başlayan ahitnamenin ilk rüknü Sultan II. Mustafa'nın kendi

¹⁴⁵ Bkz: “Hazret-i İsa dininde olub Rim Papaya mensub olan rahiplere ihsan olunan evamir-i şerifenin mazmunu üzere kiliseleri olduğu yerlerde mutad üzere ayinlerin icra eylediklerinde kimesne mani' olmayub asude-hal olalar ve ayinlerine müteallik gayri iltimasların büyük ilçisi südde-i seniye-i şehriyariye arz eyliye”, BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 6.

¹⁴⁶ Bkz: “Ticaret ahvali semere-i sulh ü salahtan olub mucib-i i imaret-i memleket olmağla ba-de'l-yevm ahsen-i vech üzere nizama konulub tarafeynin tüccarı”, BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 7.

¹⁴⁷ Bkz: “Ceng esnasında Lehlüden alınan esirler alındığı bahaları şer'an isbat ve yahud ashaplarına yemin ile zahir olan bahaları eda olunmağla selefde verilen ahidnamelerde beyan olunduğu üzere ıtlak olunalar...” BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 7.

¹⁴⁸ Bkz: “ba'de'l-yevm tecavüz ve birbirine iysal-i mazarratdan hazer izüb bu sulh ü salah muktezasınca müvalat ve musafat üzere amel ve hareket ideler, velakin cümlelin ilmi akd-i sulh-ü salaha lahik olmak için temessük tarihinden otuz gün müddet tayin olunub andan sonra bir dürlü özür ü behane kabul olunmayub sadır olan ferman-i vacibü'l-itaate muhalefet idenlerin muhkem hakkından geline”, BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 7-8.

¹⁴⁹ Bkz: “tahriren fi'l-yavmi'r-rabi' ve işrin min şehr-i Receb sene aşerete ve mi'e ve elf”, BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 8.

¹⁵⁰ Bkz: BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 8.

sıfatlarından bahsettiği unvan bölümüdür¹⁵¹. Oldukça uzun tutulan unvan bölümünün ardından birinci elkab olarak dönemin Rus Çarı Aleksiyoviçe'nin sıfatlarının sayıldığı ve uzun sayılabilecek bir elkab bölümü gelmektedir¹⁵². Unvan bölümündeki ifadelerin bir hayli uzun olması Rusya üzerinde diplomatik üstünlüğümüzü koruma şeklinde yorumlayabiliriz. Buradaki elkab klâsik dönem yabancı hükümdarlar için kullanılan elkab ile aynı olmakla birlikte, Rus Çarı için kullanılan “*Mosku vilayetinin Çarı ve cümle Rus memleketinin hükümdarı ve anlara tabi diyar ve emsarin maliki Ulu Mosku Çarı Petros Aleksiyoviçe*” ifadesi dikkat çekicidir. Bu durum Osmanlı diplomasisindeki bir değişim olarak yorumlanabilir. Nitekim bununla birlikte daha önceki ahitnamelerde “Moskof Prensi” olarak bahsedilen Rus Çarı'nın Çarlık unvanının ilk kez kabul edilmiştir. Bu değişimin ve kabul etmenin temel sebebi Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu askerî ve siyasî koşullardır. Nitekim daha önce yapılan tüm savaşlarda Ruslar karşısında üstün olan Osmanlı Devleti, bu askerî üstünlüğünü antlaşma metinlerine de yansıtmaktaydı. Ancak Rusya tarihinde ilk kez Kutsal İttifak ile birlikte Osmanlı Devleti karşısında galip geldi ve anlaşılan bu üstünlüğünü diplomatik alana da taşımasını bildi. Rus Çarı için kullanılan elkabın ardından yine klâsik yabancı hükümdarlar için kullanılan dua formu olan “hutimet avakibehu bi'l-hayri ve'r-reşad” (Allah sonunu/akıbetini hayr eylesin) ifadesi kullanılmıştır. Ardından antlaşmanın yapılma nedeni açıklayan birkaç cümlelik bir ifade yer almaktadır. Buna göre antlaşma birkaç seneden beri devam eden savaşlar sebebiyle reayanın zarar görmesinden dolayı yapılmıştır. Bunun ardından ikinci elkab olarak Rus Çarı'nın antlaşmayı imzalaması için görevlendirdiği elçinin elkabı gelmektedir. Klasik yabancı hükümdar ve elçiler için kullanılan formun oldukça kısa bir örneğinin kullanıldığı elkabın ardından¹⁵³ belgede kullanılan üçüncü elkab antlaşma için arabulucu olan İngiltere ve Hollanda Kralları ile ilgilidir. Yine daha önceki ahitnamelerde olduğu gibi her iki devleti de içine

¹⁵¹ Bkz: “Sebeb-i tahrir-i kitab-i sıhhat-nisab ve mucib-i tastir-i sütün-i hakikat-intisab oldur ki, Hazret-i aferidekar-i lâ-yezal ve cenab-i fâil-i bi-zeval celle şanehu ani'ş-şebih ve'l-misalin berakat-i tevkifat i ezeliyesi muvafakatiyle Mekke-i mükerrerme ve Medine-i münevverenin hadimi.... Sultanü's-selatin ve Hakanü'l-havakin şevketlü kudretlü azametlü efendimiz Padişah-i İslam-penah es-sultan ibnü's-sultani's-Sultan Mustafa Han ibni's-sultan Mehmed Han”, BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 8-9.

¹⁵²Bkz: “iftihari'l-ümera il-izami'l-iseviye muhtari'l-kübera il-fihami'l-mesihie muslih u mesalih-i cemahiri'n-nasraniye sahib ezyali'l-haşeme ve'l-vekar sahibü'd-delaali'l-mecd ve'l-iftihar Mosku vilayetinin Çarı ve cümle Rus memleketinin hükümdarı ve anlara tabi diyar ve emsarin maliki Ulu Mosku Çarı Petros Aleksiyoviçe”, BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 9.

¹⁵³Bkz: “Polkodiye hakimi kıdvetü'l-izemi'l-milleti'l-mesihie Birekob Bogdanoviçe Dostoçin nam murahhas vekili ve müntehab ilçisi”, BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 9.

alan çoğul bir elkab formu kullanılmıştır¹⁵⁴. Elkabın ardından gelen dua formu “hutimet avakibehu bi'l-hayri ve'r-reşad” yine klâsik bir dua formudur. Belgede geçen son elkab ise arabulucu devletlerin elçileri olan Paget ve Kolyer ile ilgilidir¹⁵⁵. Oldukça kısa tutulan bu elkabta da yine çoğul formun kullanıldığı dikkat çekmektedir. Yine Venedik ve Lehistan ahidnamelerinde olduğu gibi elçiler için elkab kullanılmakla birlikte, herhangi bir dua ifadesi yer almamaktadır.

Belgede bundan sonra taraflar arasında iki senelik bir antlaşmanın yapıldığı belirtilerek¹⁵⁶, bu süre içerisinde tarafların birbirine saldırmamaları ve süre sonunda kalıcı bir dostluk için antlaşma imzalanması isteğinde bulunulmuştur. Ardından bu dostluk süresi içerisinde Rusya'nın Kazak, Kırım gibi yerler ile Osmanlı Devleti'ne bağlı olan yerlere saldırıda bulunmaması kararlaştırıldı. Aynı şekilde Osmanlı Devleti ve ona bağlı olan Kırım Hanı ve Tatar taifeleri de Rusya'ya bağlı bölgelere saldırıda bulunamayacağı gibi, her iki taraftan da bu şartlara uymayanlar şiddetle cezalandırılacaktır. Ahitname metni antlaşmanın yapıldığı tarih¹⁵⁷ ve mahalli tahrir denilen yapıldığı yer belirtilerek¹⁵⁸ son bulmaktadır. Belgenin sonunda yine tercüman Aleksandera Mavrakardato ile Reisül-küttab Rami Mehmed Efendi'nin isimleri yer almaktadır¹⁵⁹.

Sonuç

Sonuç olarak çalışmadan birtakım bulgular tespit edilmiş olup, bunlardan ilki devletlerarası ilişkilerin anlaşılmasında antlaşma metinlerinin oldukça önemli olduğudur. Nitekim görüldüğü üzere bu metinlerde sadece antlaşma maddeleri değil, metinlerin genelinde diplomatik birtakım unsurlar bulunmaktadır. Yine bu diplomatik unsurlar, her antlaşma metni için aynı olmayıp, muhatap devlete ve içinde bulunulan sürece siyasi ve askeri duruma göre değişebilmektedir. Bu noktada çalışmada incelediğimiz Karlofça Antlaşması'nın antlaşma metinlerin de bu farklılıklar tespit edilmiştir. Buna göre her ne kadar Osmanlı Devleti antlaşma masasına

¹⁵⁴Bkz: “mefahirü'l-ümerai'l-iseviye meraci'ül-kübera'il-fihami'l-mesihîye İngiltere ve İskoçîye ve İbrine kıralı Vilyamus-i Salis ve Niderlanda asitanı ceneralleri”, BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 9.

¹⁵⁵Bkz: “kıdvetü uzema'il-milleti'l-mesihîye Baron Ritorori Vilyamus Lord Paget ve Senor Yakomos Kolyer”, BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 9.

¹⁵⁶ Bkz: “bin yüz on senesinde vaki kanun-i evvelin yirmi beşinci milad-i Hazret-i İsa gününde iki sene müddet tayin olunmuştur ki”, BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 9.

¹⁵⁷ Bkz: “tahrîren fi'l-yevmi's-sani ve'l-işrine min şehr-i Receb sene aşere ve mi'e ve elf”, BOA. Y. EE. nr. 31/29, s.10.

¹⁵⁸ Bkz: “be-mekam i Karloviçe”, BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 10.

¹⁵⁹ Bkz: BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 10.

mağlup olarak oturmuşsa da, görüşmeler sırasında ve antlaşmanın imzasında diplomatik açıdan ezilmediği sonucuna varılmıştır. Nitekim görüşmeler boyunca “ala halihî” ilkesi doğrultusunda hareket eden Osmanlı Devleti, bir takım kayıplar vermekle birlikte, büyük bir yıkıma uğramamıştır. Bu durum Karlofça’da Osmanlı Devleti’nin iyi bir temsil kabiliyetinin olduğunu göstermektedir. Bahsi geçen bu başarı Venedik, Lehistan ve Rusya devletlerine verilen ahitname metinlerinde kendini belli etmekte olup, diplomatik başarının kullanılan ifadelerle yansıdığı sonucunu ortaya koymaktadır. Buna göre diplomatik açıdan bakıldığında üç devlete verilen ahitnamelerin bazı ortak noktaları olmakla birlikte, önemli farklılıklar taşıdığı tespit edilmiştir. Buna göre her üç ahitnamede de klâsik ahitnamelerde bulunan davet ve tuğra bölümleri yer almamaktadır. Yine klâsik ahitnamelerde bulunan padişahın kendi sıfatlarından bahsettiği unvan bölümü Lehistan ve Rusya ile yapılan ahitnamelerde bulunurken, Venedik ile yapılan ahitnamede unvan kısmı yer almamaktadır. Unvandan sonra gelen elkab bölümünden ise her üç ahitnamede de dörder tane bulunmaktadır. Bunlardan ilk elkab ahitnamenin arabulucu devletleri olan İngiltere ve Hollanda kralları için; ikinci elkab, bu devletlerin elçileri için; üçüncü elkab muhatap devletlerin hükümdarları için; son elkab ise muhatap devletlerin elçileri için kullanılmıştır. Ancak bu elkablarda dikkat çeken ayrıntı Venedik Cumhuriyeti için bir elkab formunun kullanılmaması, diğer devletlerden Lehistan kralının elkabının oldukça uzun tutulması ve Rusya için kullanılan elkabda “Mosku Çarı” ifadesinin kullanılmış olmasıdır. Tüm bu ayrıntılar önemli farklılıklar olup, tesadüfen olan konular değil, diplomatik ayrıntılar barındırmaktadır. Buna göre Venedik Cumhuriyeti için herhangi bir elkab formunun kullanılmaması bu devlet karşısındaki diplomatik üstünlüğümüzü yansıtırken; Lehistan kralı için kullanılan elkabın uzun olması diplomatik açıdan muhatap ülke karşısında etkili olunamadığı göstermektedir. Son olarak Rus hükümdarı için “Mosku Çarı” ifadesinin kullanılması, antlaşmanın en dikkate değer konularından biri olup, Osmanlı Devleti için önemli bir prestij kaybı olarak kabul edilmektedir. Antlaşmadan belirtilen bütün kral/hükümdar elkablarından sonra klâsik olduğu üzere “hutimet avakibehu bi’l hayr” şeklinde bir dua formu kullanılmıştır. Ancak üç ahitnamede de dikkat çeken önemli ortak noktalardan birisi de, elçiler için bir elkab formu kullanılmakla birlikte, dua formunun kullanılmamasıdır. Bunların dışında her üç ahitnamede de diğer rükünler hemen hemen aynı olmakla birlikte, farklılıkların diplomatik bir anlamı bulunmamaktadır. Antlaşma maddelerinde ise Osmanlı Devleti’nin özellikle Venedik karşısında üstünlüğü ön plana çıkmaktadır. Ancak aynı üstünlüğü Lehistan karşısında gösterdiği söylenemez. Nitekim Lehistan ile yapılan antlaşmada karşılıklı haklar olmakla birlikte, daha ziyade Lehistan lehine kararlar

bulunmaktadır. Rusya ise bir barış antlaşması yapmadığı için antlaşmada kayda değer bir madde olmamakla birlikte, sonrasında yapacağı İstanbul Antlaşması için önemli bir zemin ve avantaj kazandığını söyleyebiliriz.

Kaynaklar

A. Arşiv Kaynakları

BOA. A. VKN. d. 2/1700.

BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 1.

BOA. A. DVNS. DVE. d. *Rusya Ahidnâme Defteri*, nr. 83-1.

BOA. Y. EE. nr. 31/29,

BOA. A. DVNS. DVE. d. *Nemçelü Ahidnamesi*, nr. 57/1.

BOA. İE. HR. nr. 6/567; nr. 6/566; nr. 4/378

B. Diğer Kaynaklar

Agoston, G.-Bruce M., Karlowitz Treaty Of (1699)”, *Encyclopedia of The Ottoman Empire*, United States of America 2009, s. 309.

Ahışhalı, R., “Rami Mehmed Paşa”, *DİA*. C. 34, DVY., İstanbul 2007, S. 449-451.

Aksan, V. H., *Osmanlı Harpleri 1700-1870*, (çev. Gül Çağalı Güven), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011.

Aktepe, M. M., “Amcazâde Hüseyin Paşa”, *DİA*. C. II, İstanbul 1991, S.8-9.

_____, “Mustafa Paşa (Merzifonlu)”, *İA*. C. VIII, MEB. Yayınları, İstanbul 1993, S. 730-732.

Anonim Osmanlı Tarihi (1099-1116/1688-1704), (Yay. Haz: Abdülkadir Özcan), TTK. Yayınları, Ankara 2000.

Arı, B., “Earl Ottoman Diplomacy: Ad Hoc Period”, *Ottoman Diplomacy: Conventional or Unconventional?* (Ed: A. Nuri Yurdusev), Basingtoke: Palgrave 2005, s. 36-65.

Baykal, Bekir Sıtkı, “Rami Mehmed Paşa”, *İA*. C. IX, MEB. Yayınları, İstanbul 1993, S. 623-624.

Baysun, C., Belgrad”, *İA*. C. II, MEB. Yayınları, İstanbul 1993, S.

_____, “Ahmed Iı”, *İA*, C. I, MEB Yayınları, İstanbul 1979, S.

Beydilli, K., “Avusturya”, *DİA*, C. 4, DVY. İstanbul 1991, s. 174-177.

Çeliker, F., *Avusturya'nın Ve Türk-Avusturya İlişkilerinin Tarihçesi*, TTK.. Ktph. T.Y.

Çiçek, K., “II. Viyana Kuşatması Ve Avrupa'dan Dönüş (1683-1703)”, *Türkler*, C. 9, (Ed: Güler Eren), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 746-764.

Danişmend, İ. H., *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. III, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1973.

- Defterdar Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiat*, (Haz: Abdülkadir Özcan),TTK. Yayınları, Ankara 1995.
- Derin, F. Ç., “II. Mustafa'ya Dair Bir Risale”, *Tarih Dergisi*, Sayı: 13, İstanbul 1958, s. 45-70.
- Devellioğlu, F., *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2001.
- Eckhart, F., *Macaristan Tarihi*, (çev: İbrahim Kafesoğlu), TTK. Yayınları, Ankara 2010.
- El Haj, Rifa'at Ali Abou, *The Reisülküttab And Ottoman Diplomacy At Karlowitz*, Princeton University 1963.
- _____, “Karlofça'da Osmanlı Diplomasisi II”, *Tarih ve Toplum*, (çev: Yasemin Saner Gönen), Sayı: 192, Aralık 1999, S. 359-365.
- _____, “Ottoman Diplomacy at Karlowitz”, *Journal Of The American Oriental Society*, Lxxxvii, 1967, S. 498-512.
- _____, “The Former Closure Of Ottoman Frontier İn Europe:1699-1703”, *Journal Of The American Oriental Society*,89:3 (Jul-Sep 1983), S. 467-475.
- Erim, N., *Devletlerarası Hukuk Ve Siyasî Tarih Metinleri*, TTK. Yayınları, Ankara 1953.
- Ftcpanek, Petr, “Zitvatorok (1606) ve Vasvar (1664) Anlaşmaları Arasında Orta Avrupa'da Osmanlı Siyaseti”, *Türkler*, C. 9, (ed: Güler Eren), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, S. 730-737.
- Gök, N., “Osmanlı Diplomatikasında Ferman ve Berat Arasındaki Benzerlik ve Farklar”, *OTAM*, Sayı: 11, Ankara 2000, S.211-226.
- Gökçe, T., “II. Mustafa'nın Avusturya Seferi (1695) ile İlgili Bir Fetihnâme: Feth-i Lipova Ve Muhârebe-i Lugoş”, *Acta Viennensia Ottomanica, Akten 13. Ciero - Symposiums*, (Ed. Markus Köhbach-Gisela Prochazka-Cladia Römer), Wien, 1999, S. 121-127.
- Hachedlinger, M., *Austria's Wars of Emergence War, State and Society in The Habsburg Monarchy 1683-1797*, Routledge, Usa 2003.
- Heywood, C. J., “Karlofça” *El2 (İng)*, Iv, S. 657-658.
- Ingrao, C. -Yasir Yılmaz, “Ottoman vs. Habsburg: Motives And Priorities”, *Empires And Peninsulas: Southeastern Europe Between Karlowitz And The Peace of Andrianople (1699-1829)*, (Ed: Palamen Mitev Vd.), Transanction Publishers, Berlin 2010, S. 5-19.

- Ingro, C., “The Habsburg-Ottoman Wars And The Modern World”, *The Peace of Passarowitz 1718*, (Ed: Charles Ingro-Nikola Samardzic-Jovan Pesalj), Purdue University Press, Indiana 2011, S. 3-9.
- İbrahim Sırrı Efendi, *Tarih-İ Sultan Mustafa*, Üniversite Ktph. Türkçe Yazmalar Nr. 8488.
- İkinci Viyana Kuşatması 1683, T.C. Genelkurmay Askeri Tarih Ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Askeri Tarih Yayınları Seri No: 2, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1983
- İlgürel, M., “Elmas Mehemd Paşa”, *DİA*, C. XI, DVY. İstanbul 1995, S. 62-63.
- _____, “Zenta”, *İA. C. XIII*, MEB. Yayınları, İstanbul 1993, S. 535-538.
- Jorga, N., *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. Iv, İstanbul 2010.
- Kann, R. A. *A History Of The Habsburg Empire, 1526-1918*, University of California Pres, London 1980.
- Koçu, R. E., *Osmanlı Muahedeleri Ve Kapitülasyonlar*, Türkiye Matbaası, İstanbul 1934.
- Kolçak, Özgür, “Vasvar Antlaşması”, *DİA*, C. 42, DVY. İstanbul 2012, S. 56-62.
- Köprülü, Orhan F. “Hüseyin Paşa”, *İA. C. V/1*, MEB. Yayınları, Eskişehir 2001, S. 646-650.
- Kurtaran, U., *Bir Zamanlar Osmanlı Sultan I. Mahmud Ve Dönemi (1730-1754)*, Atıf Yayınları, Ankara 2014.
- _____, “Osmanlı Diplomasi Tarihinin Yazımında Kullanılan Başlıca Kaynaklar İle Bu Kaynakların İncelenmesindeki Metodolojik Ve Diplomatik Yöntemler Üzerine Bir Değerlendirme”, *OTAM*, 38/Güz 2015, S. 109-139.
- _____, “Sultan I. Mahmud’un Rusya’ya Verdiği 1739 Tarihli Ahidnamenin Diplomatik Açısından Tahlili”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXIX/1, 2014, S. 213-232.
- _____, “XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Avusturya Siyasi İlişkileri”, *Tarih Okulu Dergisi*, Mart 2014, Yıl 7, Sayı: XVII, S. 393-419.
- _____, *Osmanlı Avusturya Diplomatik İlişkileri (1526-1791)*, Ukde Yayınları, Kahramanmaraş 2009.
- Kütükoğlu, M. S. “Diplomatika”, *DİA*. C. IX, DVY., İstanbul 1994, S.360-365.
- _____, “Ahidname”, *DİA*. C. I, Dvy., İstanbul 1992, S. 536-540.
- _____, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, Ttk. Yayınları, Ankara 2013.
- Mauvillan, El. -John B., *The History Of Francis Eugene, Price Of Savoy*, T.Y.

- Mikaberidze, A., *Conflict And Conquest In The Islamic World: A Historical Encyclopedia*, C. I, Abc-Clio, United States Of America 2011.
- Molnor, F. Monika, "Karlofça Antlaşması'ndan Sonra Osmanlı Habsburg Sınırı (1699-1701)", *Osmanlı*, C. I, (Ed: Güler Eren), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, S. 472-479.
- _____, "Venedik Kaynaklarında Karlofça Antlaşması: Diplomasi Ve Tören", (Çev. Gökçen Sert), *Türkler*, 9, Ankara 2002, S. 783- 791.
- Muahadat Mecmuası*, C. Iıı, Ceride-İ Askeriye Matbaası, İstanbul 1297.
- _____, C. Iııı, Ttk. Yayınları, Ankara 2008.
- Munson, W. B., *The Peace Of Karlowitz*, University Of Illinois 1940.
- Murhey, R., *Ottoman Warfare 1500-1700*, (Ed: Jeremy Black), Ucl Press, Uk 1999.
- Mustafa Nuri Paşa, *Netâyicü'l-Vukuat, Kurumları Ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi* (Haz: Neşet Çağatay), C. I-Iı, Ttk. Yayınları, Ankara 1979.
- Negut, Silvia-Andrea Gagea, "Diplomacy In The Games Of Power, Diplomacy Of Power Of Diplomacy I. Diplomacy Of Power", *Revista Romane De Geografia Politica*, Year XIı, No: 1, S. 151-161.
- Orhonlu, C., "Iı. Mustafa", *İa*. C. Vııı, Meb. Yayınları, İstanbul 1993, S. 695-700.
- _____, "Mehmed Paşa Elmas", *İa*. C. Vıı, Meb. Yayınları, İstanbul 1993, S.
- Ortaylı, İ., "İkinci Viyana Kuşatmasının İktisadî Sonuçları Üzerine" ,*Osmanlı Araştırmaları*, Sayı: Iı, (Neşr. Halil İncalcık-Nejat Göyünç-Heath W. Lowry), İstanbul 1981, S. 195-202.
- Öz, M., "Xvıı. Yüzyıl: Çözülme Ve Buhran Dönemi", *Türkler*, C. Ix, (Ed: Güler Eren), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, S. 711-729.
- Özcan, A., "Karlofça", *Dia*, C. 24, Dvy. İstanbul 2001, S. 504-507.
- _____, "Pasarofça Antlaşması", *Dia*. C. 34, Dvy, İstanbul 2007, S. 177-181.
- _____, "Süleyman Iı", *Dia*. C. 38, Dvy. İstanbul 2010, S. 75-80.
- Özkan, S. H., "Türk Tarihinin Kırılma Noktası: Zenta Faciası", *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, Volume 4/3 Spring 2009, S. 1779-1793.
- _____, "Xvıı. Yüzyılın Sonlarında Hıristiyan Birliği Projesi Ve Osmanlı-Fransız İlişkileri", *Sdü Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Mayıs 2009, Say: 19, S. 61-72.
- _____, *Köprülüzade Amcazade Hüseyin Paşa (1644-1702)*, Saarbrücken 2015.

- Pap, S., "Zitvatorok Antlaşması", *Dia*, C. 44, Dvy., İstanbul 2013, S. 472-474.
- Parmaksızoğlu, İ., "Karlofça (Carlowicz, Karlowitz)", *İa*, C. V1, Meb. Yayınları, İstanbul 1991, S. 346-351.
- Peri, O., *Christianity Under Islam In Jerusalem: The Question Of The Holy Sites In Early Ottoman Times*, Brill, Köln 2001.
- Pesalj, Jovan, "Early 18th Century Peacekeeping:How Habsburgs And Ottomans Resolved Several Border Disputes After Karlowitz", *Empires And Peninsulas: Southeastern Europe Between Karlowitz And The Peace Of Andrianople (1699-1829)*, (Ed: Palamen Mitev Vd.), Transanction Publishers, Berlin 2010, S. 29-43.
- Popovic, M. R., *Der Friede Von Karlowitz (1699)*, Erscheinungsjahr 2015.
- Purgstall, Baron Joseph Von Hammer *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. V1, (Yay. Haz: Mümin Çevik), Milliyet Yayınları, İstanbul 2010.
- Raşid Mehmed Efendi-Çelebizâde İsmail Asım Efendi, *Târîh-İ Râşid Ve Zeyli*, (Hazırlayanlar: Abdülkadir Özcan-Yunus Uğur-Baki Çakır-Ahmet Zeki, İzgüer), C. I, İstanbul 2013.
- Refik, A., *Felâket Seneleri*, Kitabhane-İ Askeri, İstanbul 1332.
- Roider, K. A., *Austria's Eastern Question, 1700-1790*, Princeton University Press, New Jersey 1982.
- Sabev, O., *İbrahim Müteferrika ya da İlk Osmanlı Matbaa Serüveni (1726-1746)*, (çev: Orhan Salih), Yeditepe Yayınları, İstanbul 2006.
- Samardzic, N., "The Peace Of Passorowitz 1718: An Introduction", *The Peace of Passorowitz 1718*, (Ed: Charles Ingro-Nikola Samardzic-Jovan Pesalj), Purdue University Press, Indiana 2011, s. 9-39.
- Savaş, A. İ., "Osmanlı Devleti ile Habsburg İmparatorluğu Arasındaki Diplomatik İlişkiler", *Türkler*, C. 9, (Ed. Güler Eren), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 555-566.
- _____, "XVIII. Asırda Osmanlı-Avusturya İlişkileri", *Askeri Tarih Bülteni*, S. 32, Ankara 1992, s. 23-54.
- _____, "Genel Hatlarıyla Osmanlı Diplomasisi", *Osmanlı*, C. I, (Ed: Güler Eren), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, S. 643-657.
- _____, *Osmanlı Diplomasisi*, 3 F Yayınları, İstanbul 2007.
- Sertoğlu, Mithat, *Resimli-Haritalı Mufassal Osmanlı Tarihi*, C. V, Güven Yayınevi, İstanbul 1962.
- Setton, Kenneth M. "Louis XIV, The Turks And The War of The League of Augsburg, The Treaties of Ryswick And Karlowitz And The Uneasy Peace Between And The Porte", *Venice, Austria, And The Turks In The Seventeenth*

Century, C. 192, The American Philosophical Society, Philadelphia 1991, s. 389-426.

Sevinç, Tahir, "1695 Sakız Seferi'nde Organizasyon Ve Lojistik", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Mayıs 2010, Sayı: 21, S. 59-79.

Sicker, Martin, "Balance Of Power İn Southeastern Europe", *The Islamic World In Decline: From The Treaty Of Karlowitz To The Treaty Of Karlowitz To The Disintegration of The Ottoman Empire*, Praeger Publishers, United States of America 2001, S.21-32.

Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Nusretname*, C. I, (Sad: İsmet Parmaksızoğlu), Meb, Yayınları, İstanbul 1962.

_____, *Silahdar Tarihi*, C. II, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1928.

Smiley, Will, "The Rules Of War On The Ottoman Frontiers: An Overview of Military Captivity, 1699-1829", *Empires And Peninsulas: Southeastern Europe Between Karlowitz And The Peace Of Andrianople (1699-1829)*, (Ed: Palamen Mitev Vd.), Transanction Publishers, Berlin 2010, S. 63-73.

Stoye, John, *The Siege of Vienna, The Last Great Trial Betwen Cross And Crescent*, Pegasus Books, Newyork 2007.

Tacan, Necati *Eski Osmanlı Seferlerinden Niş-Belgrad-Salankamin-Petrovaradin-Lugoş-Tımışvar Kuşatma ve Meydan Muharebeleri*, Askeri Matbaa, İstanbul 1939.

Tuncer, Hüner, *Eski Ve Yeni Diplomasi*, Kaynak Yayınları, Ankara 2002.

Turan, Mustafa, "II. Viyana Muhasarası: Osmanlı Devleti'nde Siyasî, İdarî Ve Askerî Çözülme", *OTAM*, Sayı: 9, Ankara 1998, S. 389-429.

Uşşakizâde Es-Seyyid İbrahim Hasib Efendi, *Uşşakizâde Tarihi*, C. I, (Haz: Raşit Gündoğdu), Çamlıca Basım Yayın, İstanbul 2005.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C. III, TTK. Yayınları, Ankara 1998.

_____, *Osmanlı Tarihi*, C. III/I, TTK. Yayınları, Ankara 1995.

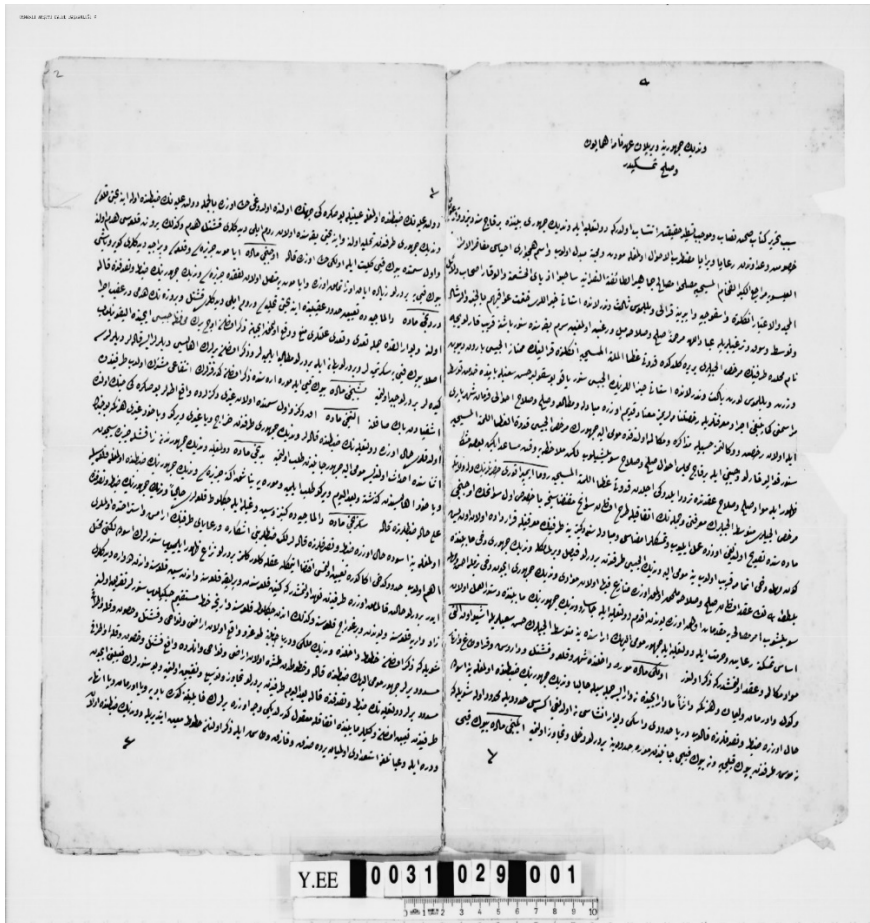
Üstün, Cevat, *1683 Viyana Seferi*, TTK. Yayınları, Ankara 2010.

Yalçinkaya, M. Alaaddin, "XVIII. Yüzyıl: Islahat, Değişim Ve Diplomasi Dönemi (1703-1789)", *Türkler*, XII, (Ed. Güler Eren), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, S. 479-511.

Zamola, Divna Djuric, "Belgrad", *Dia*, C. 5, Dvy. İstanbul 1992, S. 407-409.

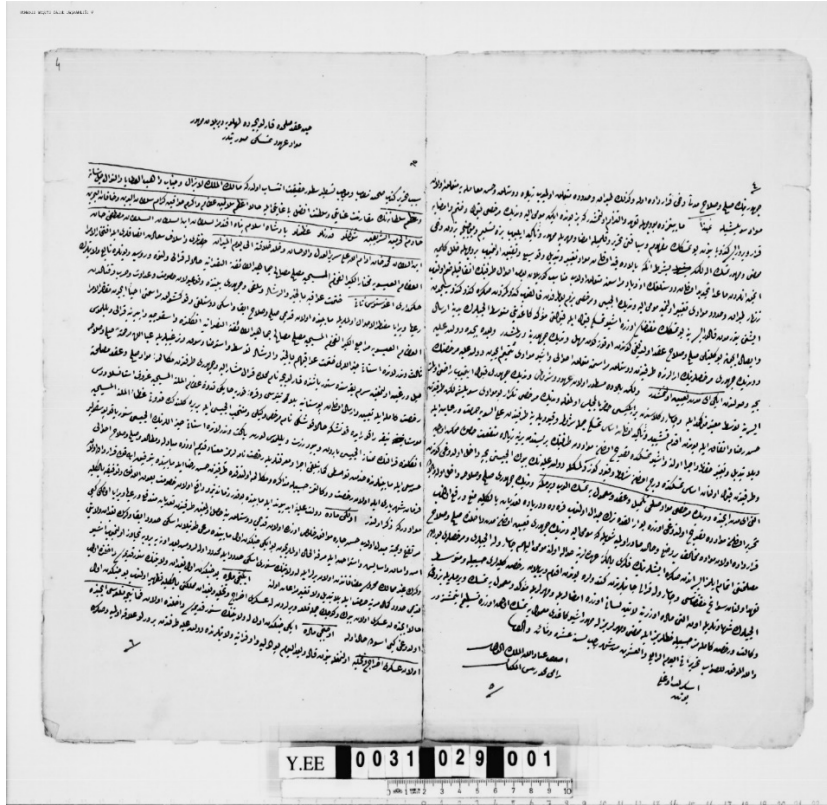
Zinkeisen, Johann Wilhelm *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 5, (Çev: Nilüfer Epçeli), İstanbul 2011.

Ek-1. Karlofça Antlaşması'nda Venedik Cumhuriyetine Verilen Ahidname-i hümayun ve Sulh Temessükü

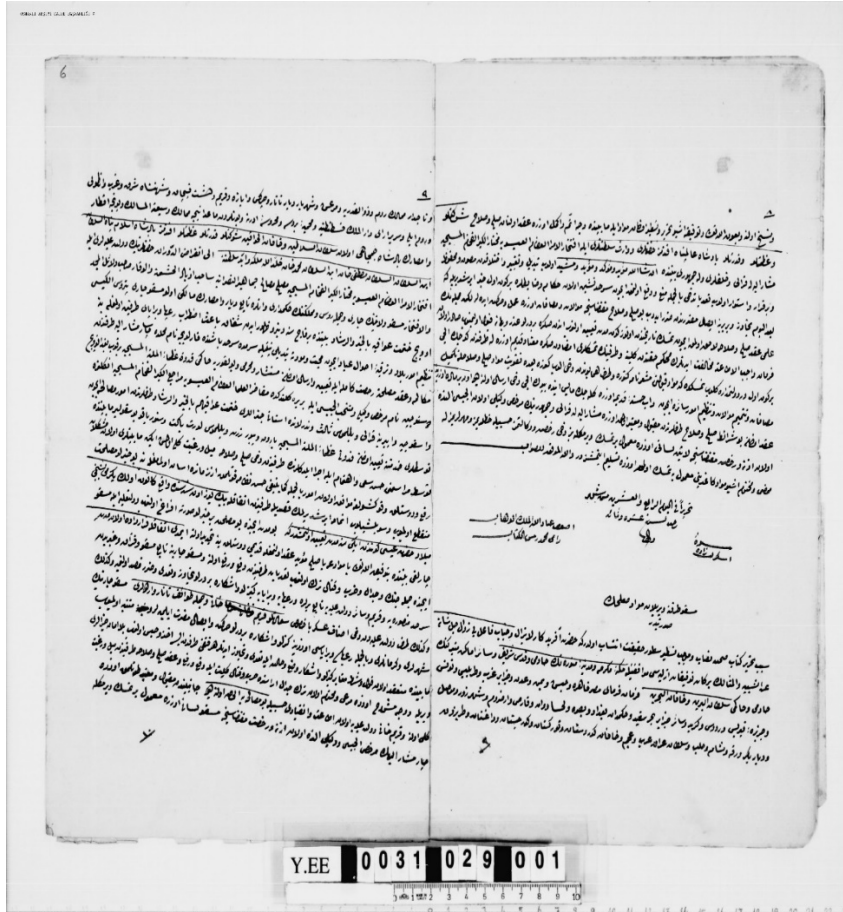

Ek-2. Karlofça Antlaşması'nda Lehistan'a Verilen Ahidname-i hümayunun Sureti

Ek-3: Karlofça'da Moskof Tarafına Verilen Ahidnamenin Sureti

Ek-4: İkinci Viyana Kuşatması 1683, T.C. Genelkurmay Askeri Tarih Ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Askeri Tarih Yayınları Seri No: 2, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1983, Haritalar bölümü, Harita 1

